# מיכאל שלמה אבישיד

דיין ורב קהילת חב"ד רמת בית שמש א'

ראש כולל להוראה 'יושב אהלים'

# Michael Chlomo Abichid

Dayan et Rav a Ramat Beth Shemesh, Israel

Rosh Kolel 'Yoshev Ohalim'


ב"ה

# בענין התקנת עירוב בערים גדולות

יום ו' כ"ד אדר ראשון תשפ"ב, בית שמש, אה"ק ת"ו בב"א,

לכבוד אחיי ורעיי הרבנים ואנ"ש דבכל אתר ואתר,

לפני מספר חודשים התפרסם קול קורא חתום ע"י כמה מרבני חב"ד, וכאשר גם אני בתוכם, ובו הבענו תמיכה בהקמת עירובין בעיירות גדולות, על ידי רבנים גאונים הבקיאים בהלכות עירובין, הנמצאים כל השנה בשטח. התבקשו חלק מהרבנים לחוות דעתם בענין עירוב זה, ובמיוחד לשיטת רבותינו נשיאנו, ובעקבות זאת התפרסמו כמה מאמרים בנושא בחודשים האחרונים.

כמו כן, התבקשתי גם לפרוס טענותיי בפני הציבור, ולאחר הפצרות רבות מכמה וכמה אנשים ומכמה מקומות, ומהם עיירות גדולות בחו"ל, נענתי בחיוב, ובפרט בהיות שכמה מהם מעוניינים להקים עירוב במקומם ובקשו ממני נימוק הלכתי מבואר. וזאת על אף הטרדות הרבות בצרכי ציבור ומסירת שיעורים רבים בקהילה, בכולל ובעוד מקומות, ולכן אין לי ברירה אלא לקצר במקום שאמרו להאריך, ועמכם הסליחה.

ולכן חשוב להדגיש כי התשובה דלקמן, במהותה, אינה עוסקת בשכונה מסויימת, אלא בעיקר לגופה של סוגיא.

אכן עסקינן בשאלה חשובה, כי הנה נפסק בשו"ע (או"ח סי' שסד) דא"א להקים עירוב עם צורת הפתח ברשות הרבים של תורה, ועוד מבואר שם (סי' שסב סי"ט) שבפרצה גדולה יותר מעשר אמות לא מהני לכאורה צורת הפתח לשיטת הרמב"ם. ולכן עלינו להבין היטב את יסודי ההלכה כדי להבין אם ניתן להתיר כזה דבר.

**א.** ישנם שלוש יסודות עליהם נשען ההיתר להקמת עירוב בערים גדולות בימינו: א) אין בוקעים ששים רבוא ברחוב אחד. ב) אין הרחובות מפולשים משער לשער. ג) הרחובות מוקפות חומה מד' רוחות על ידי מחיצות הבתים. וכל אחד מהתנאים הנ"ל הוא טעם מספיק מצד עצמו, וכ"ש כאשר יחוברו יחדיו, וכפי שנרחיב בכל זה להלן, בס"ד.

### ששים רבוא

**ב.** ראשית אפתח בענין המחלוקת הבסיסית בהגדרת רשות הרבים, האם כתנאי לרשות הרבים דאורייתא נדרש שיהא ששים רבוא בוקעים בו או די שהוא מעבר של רבים. מחלוקת זו ידועה כמחלוקת רש"י ורמב"ם, **דלרש"י** בעינן שיהא ששים רבוא כתנאי להוי רה"ר דאורייתא, וכפי שהיה במדבר[1], **ולהרמב"ם** לא בעינן ששים רבוא, וטעמו הוא משום שלא נזכר תנאי זה בגמרא, הן בתלמוד בבלי (שבת ו, צח, צט) והן בירושלמי, וכפי **שאדה"ז**[2] ביאר בעצמו את נימוקו של הרמב"ם.

**הבית יוסף בשו"ע** סי' שמה[3] הביא בסתם את שיטת הרמב"ם ובשם יש אומרים את שיטת רש"י, **ובשיירי כנה"ג** הבין שדעת השו"ע להלכה להחמיר **כהרמב"ם**, וכן כתב **החיד"א בברכי יוסף**, וכ"כ **התוספת שבת**, וכן נוטה הבנת **המ"ב**[4]. [הבנה זו מבוססת על הכלל הידוע סתם וי"א הלכה כסתם, כביאור **הרמ"ע מפאנו**[5], והובא כלל זה בריבוי פעמים **בנו"כ השו"ע**[6], **וביד מלאכי**[7] שכתב שלא מצא חולק על כלל זה, **וברכי יוסף**[8] שאף כתב שמרן הב"י עצמו אמר כן, וכן הוא **בשו"ע אדה"ז**[9]].

אבל בנידון דידן אינו כ"כ פשוט, כי **הבית יוסף** עצמו בסי' שג[10] בנימוק הקולא דיציאת נשים דידן בתכשיטין, כתב דאין לנו רשות הרבים בזה"ז, וכן נראה מדבריו בסי' שכה[11] בהיתר הוצאה על ידי גוי מדין שבות דשבות, שכתב בפירוש בביאורו על הטור שההיתר מסתמך ע"כ שאין לנו בזמן הזה רה"ר, וכן משמע מדבריו **באהע"ז**

---

[1] ועי' בתוס' עירובין ו' ד"ה כיצד מערבין דרך רה"ר דביאר מדוע לא בעינן יותר מששים רבוא כפי שאכן היה במדבר, כולל אנשים נשים וטף כולם יחד, ע"ש.

[2] בשולי הגליון בסי' שמה (סי"א).

[3] סעיף ז'.

[4] שם ובביאור הלכה.

[5] בשו"ת שלו סי' צ"ז.

[6] עי' לדוגמא בחלקת מחוקק אה"ע סי' סקי"א בדברי המגיה שם שהביא דברי הרמ"ע מפאנו הנ"ל. ועי' בש"ך יו"ד סי' רמב ב'הנהגת הוראות באיסור והיתר' אות ה'. וכן עי' בש"ך שם סי' פ"ד ס"ק י"ב, וסי' קע"ז ס"ק ל"ח, ובחו"מ סי' ס"ו ס"ק ס"א. ועוד. וראה גם פרי חדש ביו"ד סי' נ' ס"ק ד', ובסי' קי"ח ס"ק י"א, ובסי' קכ"א ס"ק ט"ו. ועוד הרבה. עי' בספר יד מלאכי כללי השו"ע אות י"ז, שציין לכל המקומות באחרונים. ע"ש. וכן בשדי חמד כללי הפוסקים סי' יג אות ח'. ע"ש.

[7] שם.

[8] ראה ברכי יוסף או"ח סי' סא קו"א אות ב'.

[9] כגון בסי' שמח קו"א סק"א (דיני הוצאה), וביו"ד סי' לב סק"ב, ושם בהלכות נדה סי' קפו סק"ז.

[10] סעיף יח.

[11] סע' א.

סי׳ מב[12] דהחשיב בפשטות איסור הוצאה בר״ה לאיסור דרבנן (ונ״מ בנוגע לפסולי עדות, כידוע שיכול לגרום לחשש קידושין ע״ש). וכן הני אשלי רברבי שמימיהם אנו שותים הבינו כך את שיטת המחבר, ומהם **המג״א**[13] **והפרמ״ג**[14]. וביאר הפרמ״ג **שאינו סתם וי״א כבשאר המקומות**, כי בדעה בסתם שהביא **לא כתוב בפירוש שלא בעינן ששים רבוא**, עיין בכלל זה בבית דוד[15] דכשהסתם הוא ע״פ סתימת התלמוד אזי הי״א הופך להיות פירוש הסתם, ולכן הלכה כי״א. וכן דעת **הבית אפרים**[16] וכפי שנבאר את שיטתו לקמן, וכן הבנת **המהר״י טייב בערך השולחן**[17]. וכן כתב הרב **זבחי צדק**[18] כתב שפשוט כביעתא בכותחא שצריך שיעברו ס׳ רבוא בכל יום בלי הפסק ואז תחשב לרשות הרבים כדגלי מדבר.

ועיין **בשו״ת יביע אומר**[19] שהביא רשימה גדולה של פוסקי ספרד התומכים בדעה זו, ולכן סיים **שהספרדים המקילין יש להם על מה שיסמוכו אף לדעת מרן, והמחמירים תע״ב.**

**ג.** והנה, שיטת **הרמ״א**[20] היא **כדעת רש״י** דבעינן ששים רבוא לרה״ר, כפי שכתב **הט״ז**[21] בדעתו, דכן משמע מדבריו שכתב דרשויות שלנו הם כרמלית. וכן דעתם של **הט״ז**[22] **והמג״א**[23] שפסקו **כשיטת רש״י**, וכתבו שהיא דעת **רוב הפוסקים.**

וכן כתב **אדה״ז**[24], וכפי שנרחיב להלן בס״ד.

והנה, בנוסף למה שבספרי הפוסקים שהיו לפניהם מצאו שרובם פסקו כרש״י, אכן בדורות אחרונים שזכינו לגילוי ולהדפסה של כתבים וחידושים רבים מרבותינו הראשונים שהיו נעלמים עד כה, אנו רואים עד כמה צדקו דבריהם שרוב הפוסקים פסקו כרש״י, כיון שנתגלו עוד רבים שפסקו כך. ובעקבות זאת, **בשו״ת בית אב**[25] הזכיר שלושים דעות מראשונים שסוברים כרש״י, וגם **הרבי במכתבו**[26] ציין לדבריו ולעובדא שמנה שלושים ראשונים, בכוונה לחזק את שיטת רש״י. וכיום אנו יודעים שיש אף הרבה יותר מכך.

והיות ורשימת הראשונים ההולכים בשיטת רש״י ארוכה מאוד, נזכיר מקצתם בלבד. **רב עמרם גאון**, **רב שר שלום**, **הבה״ג שכידוע דבריו דברי קבלה**, **ספר העיתים**, **התוס׳**, **הראב״ן**, **המהר״ם מרוטנבורג הסמ״ג**, **פסקי רי״ד**, **ספר התרומה**, **המנהיג**, **הריבב״ן**, **הרא״ש**, **הגהות אשרי**, **האורחות חיים**, **רבי יהונתן הכהן מלוניל**, **האשכול**, **והגהות מיימוניות**, **סמ״ג**, **סמ״ק**, **וסה״ת**, **והראבי״ה**, **והאור זרוע**, **המהר״ח אור זרוע**, **הריא״ז**, **המרדכי**, **רב פלטוי**, **האגודה**, **והרוקח**, **ורב מנחם בן זרח תלמיד בן הרא״ש**, **וכן דעת הטור**[27] וז״ל ״רשות הרבים הוא רחובות ושווקים הרחבים שש עשרה אמה על שש עשרה אמה ומפולשים משער לשער ושש רבוא עוברים בו״ עכ״ל. והרשימה המליאה, כאמור לעיל, עוד ארוכה.

וכן האריך להוכיח **הבית אפרים**[28] ודחה את דברי **המשכנות יעקב**[29], וכתב בזה״ל ״אף שיש כמה גדולי עולם החולקים על שיטת רש״י, מכל מקום **אין כח ביד שום אדם לערער על המנהג אשר נתיסד על פי גדולי עולם חכמי צרפת ואשכנז אשר אנו מבני בניהם ומימיהם אנו שותים**״ עכ״ל. ולהעיר שהספר בית אפרים **לא היה תחת ידו של בעל המשנה ברורה**, כפי שהעיד ע״ז בעצמו[30].

והנ״מ מזה לענין תיקון עירובין היא גדולה מאוד, שכאשר נאמר שרה״ר שלנו אינה רה״ר גמורה מה״ת, ממילא יתאפשר תיקון העירוב הרבה יותר בקלות ובהידור, מכיון שבכמה מקומות בהלכות עירובין הדין הוא שאע״פ שמה״ת הדבר מותר מ״מ מדרבנן אסור במקום שהוא רה״ר גמורה, ולכן אם המקום אינו מוגדר כרה״ר הרבים גמורה מה״ת ממילא גם מדרבנן יהיה מותר. וכגון בדין צורת הפתח[31] שיבואר לקמן.

**ד.** והנה מוכח בכמה מקומות שכן **פסק אדה״ז כדעת רש״י**, היינו שאין רשות הרבים בזמנינו כיון שאין ששים ריבוא עוברים שם.

דהנה כתב **רבינו** בסי׳ רסו[32] וז״ל ״אף על פי כן לא התירו לו איסור רכיבה בדרכים שלנו (**שאין להם דין רשות הרבים גמורה כמו שיתבאר בסימן שמ״ה**) ״. עכ״ל.

ועוד כתב שם[33] ״**ובזמן הזה שאין לנו רשות הרבים אלא כרמלית** יש להתיר״. ע״כ.

ועוד כתב בסי׳ שמו[34] וז״ל ״**הרי כל רשות הרבים שלנו הן כרמלית**״. עכ״ל.

ועוד כתב בסי׳ שסג[35] וז״ל ״לפי **שאם היו ששים רבוא בוקעים** במבוי זה היה רשות הרבים גמורה״. עכ״ל. מוכח להדיא דדוקא אם היו ששים רבוא היה הופך להיות רה״ר, אבל בלא ס״ר, אף שרבים בוקעים מ״מ אין זה רה״ר.

---

[12] ד״ה מצאתי כתוב (סע׳ ה).
[13] סי׳ שמה סק״ז.
[14] שם א״א סק״ז ומש״ז סק״ו.
[15] סי׳ תט ותמא.
[16] סי׳ כו.
[17] סי׳ מה סק״ב.
[18] ח״ג ס׳ קב.
[19] ח״ט או״ח סי׳ לג.
[20] סי׳ שמו ס״ג.
[21] בסי׳ שמה סק״ו.
[22] שם.
[23] שם סק״ז.
[24] בקו״א סי׳ רנב סק״ב.
[25] תנינא סי׳ ה.
[26] אגרות קודש ח״ט עמ׳ קסה.
[27] סי׳ שמה.
[28] סי׳ כו.
[29] בסי׳ קכ קכא.
[30] באו״ח סי׳ רח סע׳ ט ביה״ל ד״ה אינו מברך.
[31] ראה שו״ע אדה״ז סי׳ שסד ס״ד, וז״ל: ״(אף על פי שצורת פתח היא כמחיצה גמורה ואם עשה צורת פתח על גבי ד׳ קונדסין רשות היחיד גמורה היא מן התורה אפילו עשה כן באמצע רשות הרבים גמורה כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב אעפ״כ מדברי סופרים אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה אם נשלמו בה כל תנאי רשות הרבים שנתבאר בסי׳ שמ״ה אלא) הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן והוא שננעלות בלילה שנעילת הדלתות עושה אותה כחצר אחת של רבים ומערבין את כולה על דרך שיתבאר בסי׳ שצ״ב ושוב אין מבואותיה צריכין שום תיקון. ויש אומרים שא״צ שיהיו נעולות בלילה רק שיהיו ראויות לינעל שאם משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל ויש להחמיר כסברא הראשונה אף על פי שהעיקר כסברא האחרונה. וכבר נתבאר בסי׳ שמ״ה שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה״. עכ״ל.
[32] ס״ו.
[33] סי״ג.
[34] ס״ט.
[35] סמ״ד.

וכן כתב בקו"א בכמה מקומות. בסי' שא[36] וז"ל "לא העתקתי דעת רש"ל, **דכיון שאין לנו עכשיו רשות הרבים** פשיטא שאין להחמיר כלל נגד רוב הפוסקים". עכ"ל.

ועוד בסי' שמח[37] וז"ל "**דעכשיו שאין לנו רשות הרבים** ולא שייך למיחש שיבא לידי איסור סקילה". ע"כ.

וכן בסי' שנ[38] וז"ל "**שעכשיו שאין לנו רשות הרבים** אין נ"מ מפלוגתא זו הילכך לא העתקתיה". ע"כ.

ועוד בס' רנב[39] "ובהפסד מרובה בלאו הכי שרי **לדידן דלית לן רשות הרבים** אפילו לשלוח ע"י עכו"ם וכו' **ואף מי שירצה להחמיר** ברשות הרבים שלנו כהאומרים שיש לו דין רשות הרבים, **מכל מקום כדאי הם המקילין לסמוך עליהם** בהפסד מרובה **שהמה הרבים ופשט המנהג כמותם**". עכ"ל. הרי כאן הדגיש רבינו שיש לסמוך על המקילים כיון שהם רבים ופשט המנהג כמותם, ועוד הדגיש "**שמי שירצה להחמיר**" כדעת המחמירים, היינו רק "מי שרוצה" להחמיר, ולא שכן ההלכה הפסוקה. ודו"ק.

ועוד שם[40] "ולהמג"א צריך לומר דשאני התם דמיירי **לדידן דלית לן רשות הרבים** והוה ליה שבות דשבות". ע"כ.

**הרי שברור מכל הנ"ל ששיטת אדה"ז היא שהעיקר להלכה כדעת המקילים.**

וכן יש לפרש דבריו בסי' שמה[41], סוגיא בדוכתה, ששם הביא את ב' הדעות וסיים, וז"ל: "ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים אלא כרמלית, **ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה ואין למחות בידם שיש להם על מי שיסמוכו (וכל ירא שמים יחמיר לעצמו)**".

ויש לפרש כוונתו לפסוק להלכה כשיטה זו האחרונה, שהרי אי אפשר לומר שהעיקר לדעתו כהמחמירים שהביא בשיטה הראשונה, כיון שלא כתב כן בשום מקום שכן העיקר להלכה כדעה זו, ואף כאן לא סיים כך, **ושלא כדרכו בכל מקום שמכריע בין שתי דעות לכתוב שאחת מהן עיקרית אע"פ שגם כותב שאין למחות בנוהגים כשיטה הטפילה**[42].

ועוד שא"כ לא היה כותב שרק 'ירא שמים' יחמיר, שאם העיקר להלכה כדעה זו, הרי אין זו רק חומרא בעלמא, אלא מן הדין צריך להחמיר, ורק שאין למחות ביד הנוהגים להקל. לכן מוכח שאין זה אלא חומרא בלבד.

ומה שלא כתב כן על הדעה המקילה שהיא עיקר להלכה, הוא משום שכבר כתב שכן נתפשט המנהג להקל לפי דעה זו, והוי ככותב שכן נפסק להלכה.

וגם אין לומר שלדעתו אין הכרע בין שתי הדעות, שא"כ הרי זה ספק בדין תורה, והיה צריך לכתוב כהוראה כללית שיש להחמיר בדבר שהוא מן התורה[43], ולא היה כותב רק על 'ירא שמים' שיש לו להחמיר לעצמו.

אלא ברור דדעת רבינו היא שהעיקר להלכה כדעת המקילים, היינו כדעת רש"י, שצריך ס' רבוא לרה"ר, ולכן אין לנו היום רה"ר. וזה כדעת הרמ"א והט"ז והמג"א.

ובפרט שאין דרכו של רבינו הזקן לחלוק על **הרמ"א והט"ז ומג"א**, כאשר הם מסכימים לשיטה אחת להלכה. והרי בנידו"ד פסקו **הרמ"א והט"ז והמג"א** כרש"י [כמבואר לעיל אות ב'], ועוד שכתבו שרוב הפוסקים כתבו כן, וגם רבינו כתב כן, ועוד כתב שכך התפשט המנהג.

ועוד דלפי זה מובן למה ציין לט"ז בשה"ג, שכן סובר הט"ז שכן נתפשט המנהג כיון שהם רבים וכן עיקר להלכה.

ועוד יובן מה כוונתו של רבינו בכותבו שכל ירא שמים יחמיר "לעצמו", היינו דוקא לעצמו ולא לאחרים, שלא ימחה במקילים ולא יורה לאחרים להחמיר, דהוא כמש"כ הט"ז שהרוצה להחמיר יחמיר לעצמו, אע"פ שכתב לפני כן שהעיקר להלכה כדעת המקילים. ודו"ק. וברור.

וכן משמע ממה שכתב מיד בסעיף שאחרי זה[44], וז"ל "**וכבר נתבאר שעכשיו** יש אומרים שאין לנו רשות הרבים בכל ענין". עכ"ל. דמשמע מלשון זה שכן פוסק ומכריע להלכה כדעה זו, שאם לא כן, היה לו לכתוב "ולפי הדעה הנ"ל וכו'" או מעין זה, ולא היה כותב בלשון של הכרעה. ודו"ק.

וכ"כ רבינו ג"כ בסי' תד[45] בזה"ל "**וכבר נתבאר בסי' שמה שנהגו** כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה". עכ"ל שם. ומשמע להדיא דכן הוא להלכה. ועוד שלא הזכיר את מש"כ שם שהרוצה להחמיר יחמיר לעצמו.

וכן בסי' שסד[46] כתב ג"כ בזה"ל "**וכבר נתבאר בסי' שמה שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה**". ע"כ.

וכן משמע בסי' שצב שכתב וז"ל "**ולדברי האומרים שכל רשות הרבים שאין ס' רבוא בוקעין בה בכל יום אינה רשות הרבים** גמורה שבפחות מס' רבוא אינה נקראת בקיעת רבים אין צריך לעשות שיור לעיר של רבים אלא א"כ ששים רבוא בוקעים בה בכל יום, **וע"ז סומכין עכשיו שאין נוהגין לעשות שיור לשום עיר**". ע"כ. משמע שכן מכריע להלכה, ואין לערער כלל על מה שנהגו.

ומכל הנ"ל ברור שדעת אדה"ז כן היא כדעת המקילים, שצריך ששים רבוא לרה"ר, ולכן אין לנו רה"ר בימינו.

---

[36] קו"א סק"ג.
[37] קו"א סק"א.
[38] קו"א סק"א.
[39] קו"א סק"ב.
[40] שם סק"ג.
[41] סי"א.
[42] עיין לדוגמא סי' נה ס"ה, סי' קנח ס"ג, סי' רמח ס"ט, סי' רנג סכ"ו, סי' רעו ס"ח, סי' רצט ס"ב וסי"ח, סי' תרכג ס"ד.
[43] ופשוט שכאן אינו מדבר על מקום שיש בו עירוב בצורת הפתח, אלא מיירי במקום בלי עירוב כלל, דהאיסור הוא מה"ת.
[44] סי' שמה סי"ב.
[45] ס"ב.
[46] ס"ד.

**ה.** וכן היא דעת **הרבי**[47] שאדה"ז פסק להדיא כדעת רש"י להקל דאין לנו רה"ר בימינו.

וזלה"ק באגרות קודש[48]: "שיטת רש"י. כ"פ רבנו הזקן בשולחנו שסמ"ה סי"א. ובכ"מ. ובשו"ת בית אב תנינא ס"ה ובמפתחות מונה שלשים פוסקים מהראשונים דס"ל כרש"י". עכלה"ק.

ועוד[49]: "ומה שהעיר כת"ר במחלוקת הראשונים אם צ"ל ששים רבוא בוקעים, כך פסק רבנו הזקן בשולחנו הטהור סי' שמ"ה סעיף י"א, ועיין בשו"ת בית אב תנינא סי' ה' דמונה שלשים דעות מהראשונים דס"ל כזה". עכלה"ק.

וכן התבטא **הרבי** בשיחה, שאין לנו בזמן הזה רה"ר, ושרשות הרבים יהיה כשיבוא משיח[50].

ועוד הזכיר זאת הרבי ביחידות מוקלטת[51] ששיטת אדה"ז היא כרש"י.

**ו.** וכן היא דעת **הגרא"ח נאה**[52], שביאר ע"פ דברי אדה"ז בקו"א[53] המובאים לעיל, שדעתו להכריע לגמרי כדעת המקילים, ואף כתב שהמאמר המוסגר בו כתוב שהירא שמים יחמיר לעצמו, אינו מאדה"ז עצמו, אלא מהוספת המהרי"ל, שכן ראה שנוהגים בבית רבינו להחמיר בזה. וא"כ ברור לדעתו שאדה"ז פוסק כשיטת המקילים לגמרי ולא השאיר מקום להחמיר.

ועפ"ז מובן היטב למה אדה"ז לא הזכיר בשום מקום מכל המקומות הנ"ל את מש"כ שירא שמים יחמיר לעצמו, דהוא משום שאינם דבריו[54]. וד"ל.

אלא שלפי ביאור זה עדיין קצת קשה למה אדה"ז כתב בכמה מקומות דעה זו רק בשם יש אומרים, הרי שכיון שלדעתו זו הלכה פסוקה ומוכרעת, היה לו לכתוב בסתם שאין לנו רה"ר, וכפי שאכן כתב כן בכמה מקומות, כנ"ל. וכן קשה קצת שהרי **הרבי** לא הזכיר מזה כלל בדבריו שסוגריים אלו אינם מרבינו הזקן.

ולכן היה נראה לבאר שאף אם נאמר שהמאמר המוסגר הוא אכן מרבינו הזקן בעצמו, מ"מ עולה יפה הביאור בדבריו כנ"ל, שסובר לעיקר ההלכה כדעת המקילים, ומ"מ נותן מקום להחמיר למי מהירא שמים שירצה להחמיר.

ולפי כל הנ"ל, י"ל שבכל המקומות שהביא רבינו את דעת המקילים בשם "יש אומרים" בלבד[55], מבלי להזכיר שכך העיקר להלכה[56] [אע"פ שבכל המקומות שציטטנו לעיל אכן כתב כן להדיא], והיה ניתן לחשוב שכותב כן מפני שסובר שאין זו הדעה העיקרית להלכה, או עכ"פ שלא הכריע בין ב' הדעות, הרי שלפי כל הנ"ל ברור שאין לומר כן, אלא פשוט שדעתו להלכה כהמקילים, ומש"כ כן בכמה מקומות בשם יש אומרים בלבד הוא מפני שסמך על מש"כ במקומו, וכן מפני שבמקומו כתב שהירא שמים יחמיר לעצמו, ולכן אינו מכריע ופסיק מילתא להדיא כדעת המקילים בכל מקום שהמחלקות הנ"ל נוגעת להלכה, מפני שבכל המקומות האלה, עדיין יש מקום לירא שמים להחמיר, אע"פ שהעיקר להלכה כדעת המקילים. [ואולי יש לדייק גם מכך שלא טרח להזכיר דעת המחמירים בכל המקומות האלה]. ודו"ק וזה ברור.

והרוצה להעמיק ולהשכיל, יעיין היטב במאמרו[57] הנפלא של **האי גברא רבא, סיני ועוקר הרים, הרה"ח הרה"ג הרב יחיאל מנחם מענדל קלמנסון שליט"א**, ראש ישיבת תומכי תמימים החשובה בעי"ת ברינוא, צרפת, שכתב וביאר בטוב טעם ודעת, כפתור ופרח, דבר דבור על אופניו, וסידר ואיזן וכילכל כל דברי רבינו הזקן על בורים, וביאר[58] בכל אחד מהמקומות המצויינים לעיל, איך, על פי ביאור הדין המבואר בכל אחד מהם, שבמקומות שכתב רבינו בהם בסתם שאין לנו כיום רה"ר, אין מקום לחומרתו של הירא שמים, ובמקומות שכתב שיש אומרים שאין רה"ר בזה"ז שייך חומרת הירא שמים, ומטעם זה לא הכריע לגמרי. עיין שם היטב, כי מתוק לחיך הוא.

**ולכן ברור להלכה ולמעשה, שכן היא שיטת רבינו הזקן, וכן אחז הרבי להלכה, שאין לנו רה"ר בימינו. וכן שמעתי תמיד מכל רבני חב"ד, שכן דעת אדה"ז.** והיה לי לחידוש ופליאה גדולה שת"ח גדול מרבני חב"ד למד באופן אחר בדברי רבינו הזקן, והבין שפסק כדברי המחמירים, ודלא כדברי הרבי (!). ודבריו אין להולמם בדברי רבינו הזקן, וכמשנת"ל באופן ברור. **ולכן פשוט שדברי הרבי אמת ותורתו אמת.**

**ז.** ולגבי דעת **כ"ק אדמו"ר הצמח צדק**[59] בזה, הנה אין דבריו ברורים לחלוטין, ויש שרצו לדייק מדבריו שסובר להחמיר במחלוקת בענין אם צריך ס' להוי רה"ר מה"ת, משום שחשש לגדולי הפוסקים שהחמירו בזה, והוא ספק דאו'.

והמעיין היטב בדבריו יבין כך: א) אינו כותב כן בדעת אדה"ז, אלא בדעת עצמו. ב) גם אם נאמר שכן כוונתו ברורה שם שיש להחמיר, מ"מ אין זה ברור שנוקט כן להלכה, אלא אפשר שהוא לפלפולא בעלמא, ובעיקר ע"פ דעת הריטב"א שהביא בריש דבריו שסובר שרוב הגאונים החמירו. ג) גם אם נאמר שכן דעתו להלכה, מ"מ י"ל שהוא משום שחשש לדעת הריטב"א הנ"ל שרוב הגאונים פסקו להחמיר בזה, ואף שפשוט שראה דברי הט"ז ואדה"ז שרוב הפוסקים סוברים כרש"י, מ"מ אפשר שדברי הריטב"א עוררו אצלו ספק בזה ולכן נטה לומר שיש להחמיר בדאו'. אבל כהיום שברור לנו שרוב גדול של הראשונים פסקו כרש"י, ושכן כתב הרבי במכתבו שישנם שלושים ראשונים שאוחזים בדעה זו, הרי שכל יסוד הספק מתבטל. ד) ועוד

---

[47] אגרות קודש ח"ט עמ' מג ועמ' קסה. תורת מנחם חי"ד עמ' 265.
[48] ח"ט עמ' מא.
[49] שם עמ' קסה.
[50] תורת מנחם חי"ד עמ' 265.
[51] עם הרה"ג הרב מרדכי אליהו זצ"ל, בכ"ו אדר שני תשמ"ו.
[52] קונטרס השלחן עמ' לו הערה סט.
[53] סי' רנב סק"ב שכתב "אף מי שירצה להחמיר".
[54] וראה במאמרו של הרה"ג הרב יחיאל קלמנסון שליט"א שיצויין לקמן, בסימן יא בסופו, שהעיר שאולי אפשר גם לדייק מדברי הצ"צ שאין מאמר מוסגר זה מרבינו הזקן עצמו. וכדברי הגרא"ח נאה. ע"ש.
[55] עיין סי' רנב סי"ח, שם ס"כ, סי' שא סל"ח, סי' שג סכ"ג, סי' שז סכ"ז, סי' שכה ס"ד, סי' שלה ס"א, סי' שלח ס"ה, סי' שמה סי"ב, סי' שנז ס"ז, סי' שסג סמ"ב, סי' שסד ס"ד.
[56] וזאת למרות שבאותם הפוסקים שהם מקורו של רבינו באותם מקומות, אכן טרחו לכתוב שההלכה כדעת המקילים. עיין בכל המקומות שבהערה הקודמת בדברי השו"ע והרמ"א והמג"א שם.
[57] התפרסם בספר הערות וביאורים 'צרפת-פרצת', יו"ד-י"א שבט תשפ"ב, מישיבת תו"ת ברינוא, עמ' 47 ואילך.
[58] עי' שם במיוחד בסימן ז' וח'.
[59] חידושים מסכת עירובין ס"פ א', ופ"ה משנה ו'.

שלמסקנא[60] לא כתב שם אלא שהירא שמים יחמיר לעצמו, מכיון שנתפשטה ההלכה כדעת רש"י וסייעתו, א"כ מוכח שגם הוא לא פקפק בכך להלכה [ומטעם שמנהג עוקר הלכה]. ה)אחרי כל הנ"ל, אתינן שפיר לכלל הידוע[61] שאין ספק של פוסק מוציא מידי ודאי, ולכן אין ספקו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ מוציא מידי ודאי של אדה"ז ושל הרבי. כנלע"ד. ודו"ק. ו) ועוד יש להעיר, שבכל המכתבים שכתב הרבי על נושא זה, וכתב שאין לנו רה"ר בזמן הזה, ושכן דעת אדה"ז, לא הזכיר כלל וכלל את דעת הצ"צ, ואפילו לא מה שכתב הצ"צ שהירא שמים יחמיר לעצמו. וא"כ מוכח לומר דלהבנת הרבי אין הצ"צ חולק כלל על אדה"ז.

**ח.** ויש להעיר מדברי **האליה רבה**[62] שכתב שגם המחמירים כהרמב"ם מ"מ מודים דבמקום שיש עוד צד להקל יש לסמוך על דעת המתירים. והרי כיום בעיירות גדולות ישנם הרבה צירופים להקל, והאמת שאינם רק צירופים וצדדים בעלמא, אלא כל טעם לחוד סגי בפ"ע, ומהוה נימוק מספיק ע"ז שאין לנו בזמן הזה רשות הרבים של תורה, ומהני בהם תיקון עירובין, אף לדעת המחמירים המחלוקת הנ"ל, וכדלקמן בס"ד.

**ט.** וכעת יש לנו לדון לגבי עשיית עירוב בצורת הפתח, אי מהני גם בבקעה וברה"ר דידן. דהנה, גם לשיטת הרמב"ם הנ"ל, שיש לנו רה"ר גם בימינו כיון שאין ס' רבוא, מ"מ גם לדעתו מהני צורת הפתח מדאורייתא, להתיר טלטול אף ברה"ר, אלא שחכמים אסרו לעשות כן, ומדבריהם אין צורת הפתח מועילה ברה"ר גמורה.

וכך לשון **רבינו הזקן** בסי' שסד[63]: "אף על פי שצורת פתח היא כמחיצה גמורה ואם עשה צורת פתח על גבי ד' קונדסין רשות היחיד גמורה היא **מן התורה, אפילו עשה כן באמצע רשות הרבים גמורה**, כמו שנתבאר בסי' שס"ב, אעפ"כ **מדברי סופרים אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה, אם נשלמו בה כל תנאי רשות הרבים שנתבאר בסי' שמ"ה**".

ומסיק שלכן: "הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן והוא שנגעלות בלילה, שנעילת הדלתות עושה אותה כחצר אחת של רבים ומערבין את כולה, על דרך שיתבאר בסי' שצ"ב, ושוב אין מבואותיה צריכין שום תיקון".

וכותב דעה נוספת: "ויש אומרים שא"צ שיהיו נעולות בלילה רק שיהיו ראויות לינעל שאם משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל".

ומסיק להלכה: "ויש להחמיר כסברא הראשונה אף על פי שהעיקר כסברא האחרונה".

ומסיים שם: **"וכבר נתבאר בסי' שמ"ה שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה"**. ע"כ.

וא"כ, **ברור להלכה, שלדידן, אף מדרבנן מותר לעשות צורת הפתח ברה"ר דידן**, כיון שאין לנו רה"ר בימינו, והיא הדעה העיקרית להלכה, ושלכן רבינו הזכיר זאת בפירוש, לאחר שביאר בתחילת הסעיף שכל מה שאינו מועיל מדברי סופרים אינו אלא אם נשלמו בה כל תנאי רה"ר[64] שנתבאר בסי' שמה, ואין צריך דלתות הננעלות. וד"ל.

**אלא שהחידוש כאן הוא, שאפילו לשיטת המחמירים, היא שיטת הרמב"ם, שיש רה"ר בימינו, מ"מ אין האיסור של צורת הפתח אלא מדרבנן, ולא מדאו' כלל, אדרבה מדאו' מהני ומהני.**

**י. ולכן נדחית הסברא לומר שכאן עסקינן בדין שיש בו צד דאורייתא, ושכיון שיש להסתפק בדעת אדה"ז, לכן יש להחמיר בדאו', זה אינו, מכיון שאין כאן אלא דין דרבנן, ואין צל של ספק מדאו'. וד"ל.** ויש שרצו לדייק מדברי כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בחידושיו על מסכת עירובין[65], שמחמיר בכל הנ"ל כיון שנוטה לומר דצורת הפתח ברה"ר אינו מהני מדאורייתא. וזה אינו לענ"ד, ומכמה טעמים: א) המעיין שם יראה שלא כתב כן בתורת ודאי אלא בתורת ספק, אם יש להחמיר בזה משום שהוא דאורייתא או להקל בזה משום שהוא דרבנן, ע"ש היטב. ב) וא"כ, אתינן לכלל הידוע[66] שאין ספק של פוסק מוציא מידי ודאי של פוסק אחר, והרי הוכחנו בדעת אדה"ז שבודאי סובר שכל דין צוה"פ ברה"ר דאו' אין פסולו אלא מדרבנן, ולכן אין ספיקו של הצ"צ מוציא מידי ודאי של אדה"ז להלכה. ג) נראה מדבריו שאינו כותב להחמיר אלא לירא שמים שמחמיר על עצמו. ד) בתשובה[67] כתב הצ"צ בענין זה בדיוק כדעת זקנו אדה"ז, שדין צורת הפתח אינו אסור אלא דרבנן, ולכן הסיק שם לדינא כדעת אדה"ז בסי' שסב שהבאנו לעיל [וזה מש"כ בתשובה, וברור דעדיף להלכה ממש"כ בחידושים].

**יא.** ולענין אם לדעת רש"י צריך שיהיו ששים רבוא הבוקעים בו **בכל יום דוקא**, זה לשון **השו"ע**[68]: "ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו **בכל יום** אינו רשות הרבים". ע"כ. ולשון זה ד"בכל יום" מופיע בהרבה ראשונים, ומהם **הרמב"ן**[69], **הר"ן**[70], **הסמ"ג**[71], **ור' פרץ**[72], **המאירי**[73] **בשם קצת חכמי הצרפתים, רבינו**

---

[60] ספ"ה שם.

[61] הובא בדברי אדה"ז בקו"א בכ"מ: תלג סקט"ז, תל"ה סק"א, תצ"ט סק"ג, תקז סק"א, תקי"ד סק"ד. וראה מש"כ בזה **בשו"ת צמח צדק** אה"ע ח"ב סי' רצא אות י' בנוגע לכלל זה ע"פ הכנה"ג, וז"ל "**כיון שהמקילים בפשיטות הם רוב הפוסקים, ורק המיעוט הם מסופקים ודאי לא חיישינן לספיקא דידהו נגד ודאי של רובא" עכ"ל. וכתב שם דבכה"ג אע"פ שהמסתפק הוא בתראי, מ"מ אם רוב הפוסקים הם ודאי סומכים עליהם ואין חוששים לספק**. ע"ש. וראה בשדי חמד כללי הפוסקים סימן טז אות יט באריכות.

[62] בסי' שמה.

[63] ס"ד.

[64] היינו: א) שווקים ורחובות הרחבים ט"ז אמות ואינם מוקפים מחיצות [פלטיא וסרטיא]. ב) רחובות המוקפות מב' מחיצות משני צדדיו, אם מפולש ומכוון. ג) שלא יהיו מקורים. ד) ושאין הדלתות ננעלות בלילה. וכל הנ"ל הוא בנוסף לס"ר לדעת רש"י.

[65] פ"ה משנה ו'.

[66] המובא רבות בדברי אדה"ז. וכן הזכירו הצ"צ. וראה מש"כ לעיל בהערה 62.

[67] שו"ת או"ח סי' מ אות ז'.

[68] סי' שמה ס"ז.

[69] שבת נז, א.

[70] כו ע"א מדפי הרי"ף, ובחידושיו נז ע"א.

[71] עשין ס"ה.

[72] עירובין ו' ע"א.

[73] שבת נז, א ד"ה וסוף.

**ירוחם**[74], **הרשב"ש**[75], **ספר הנייר**[76], **וכ"כ רבינו עובדיה מברטנורא**[77]. וכן פסק **המהרש"ם**[78], וכן פסק בפירוש **האשל אברהם מבוטשאטש**[79] דבעי שעוברים בכל יום.

ולכן תמהו כמה פוסקים על דברי **המ"ב**[80] שכתב שלא מצא לשון זה ד"בכל יום" בשום מקום.

ולאידך מצאנו בכמה ראשונים הלשון "שעוברים בו **תמיד**". כ"כ **רש"י**[81] **ותוס'**[82], **ראבי"ה**[83], **ואור זרוע**[84], **סמ"ג**[85], **סמ"ק**[86], **הגה' מיי'**[87], ועוד[88].

ויש בזה אריכות גדולה בפוסקים, כיון שכמובן בפשטות לא ייתכן שישתנה כל כך דינו של רה"ר אם יחסר ביום אחד מס' רבוא שעוברים בו. ועיין מש"כ בזה **בשו"ת מנחת אלעזר**[89] שכתב כן להדיא, אלא שהכוונה היא שבוקעים בו תמיד.

ולכן נראה שלכו"ע הענין הוא דבעינן ששים רבוא שעוברים בו "**תדיר**", וכן מופיע בלשון כמה ראשונים, כגון **הריטב"א**[90] "עיר של יחיד כל שאין נכנסין בה ששים רבוא **תדיר** דכיון שכן אין רחוב שלה חשוב רשות הרבים אפי' רחב שש עשרה אמה לפי שאינו דומה לדגלי מדבר ועיר של רבים היא שנכנסין לה ששים רבוא **תדיר**" עכ"ל, וכן לשון **הר"ן בשם הרא"ה**[91] "דלא הוי רשות הרבים אלא של ששים רבוא, לאו דבעינן ששים רבוא, אלא שיש כאן דרך לששים רבוא, כלומר **שיהו רגילין לילך שם אנשים רבים תדיר** כששים רבוא" עכ"ל.

ועוד יש להוכיח כן מלשונו של **רש"י** עצמו, שכתב במקום אחד[92] "עיר **שמצויין** בה ששים ריבוא", ובמקום אחר כתב[93] "יש בה **דריסת** ששים ריבוא", ועוד כתב[94] "**היו בה** ששים ריבוא", וכתב עוד[95] "שנתמעטו אוכלוסיה **מעבור** ברחובותיה ששים ריבוא", ובמקום אחר כתב[96] כנ"ל "שלא היו **נכנסין בה תמיד** ששים ריבוא של בני אדם". **וא"כ מוכח שאין הבדל ביניהם והכל היא אותה כוונה שיהיו בתדירות ס' רבוא עוברים שם** [היינו לאו דוקא בכל יום ויום ממש אלא תדיר, ולא לעתים רחוקות]. ועוד שברור שהכוונה אינה שישהו בעיר ס' רבוא בלי שיעברו ברה"ר, היינו ס' רבוא דיירים, אלא הכוונה היא שעוברים ממש ס' רבוא ברה"ר בתדירות. וכן מוכח מכל הלשונות הנ"ל. ועיין באריכות **בשו"ת בית אפרים**[97] ביאור לשון רש"י. ע"ש.

ובפשטות י"ל גם שכיון שתיאר רש"י את מבנה העיירות שבזמניהם שהיו בנויות באופן שכל המבואות היו פתוחות לרחוב הראשי של העיר, שהיה חוצה את העיר מקצה לקצה ומפולש מב' הצדדים, ולכן עיר שהיה בה ס' רבוא דיירים, ממילא היו הס' רבוא עוברים בתדירות ברחוב הראשי כדי להתהלך בעיר או לצאת ממנה [ובפרט שעיקר העבודות בזמניהם היו בשדות]. לכן פשוט שאין לדייק מרש"י דכוונתו היא שדרים ס' רבוא בעיר, ולאו דוקא שעוברים שם ששים רבוא, אלא פשוט שהכוונה היא שעוברים שם ששים רבוא. וק"ל. ודו"ק.

ובכך מובנת גם כוונתם של רבים מהראשונים שנקטו בלשון "בוקעים בו", וחלק מהם נקטו במקומות אחרים כאחד הלשונות הנ"ל, והיינו שכוונתם שבוקעים ועוברים שם בפועל, ולא שנמצאים בעיר, וגם צריך שזה יהיה בתדירות בכל יום, ולא לעתים רחוקות מאוד, ומ"מ אין צורך שיהיה ממש כל יום, שהרי אם יום אחד נחסר מהס"ר, מ"מ עדיין הוא רה"ר, שלא בגלל זה יצא מגדר רה"ר. ומהם **המהר"ם מרוטנברוג**[98], והובאו דבריו גם **במרדכי**[99], וגם **הרשב"א**[100] הביא דבריו בתשובה, ועוד רבות בראשונים[101].

והרי הלשון "רבים בוקעין בו" נאמר בגמ' בכמה מקומות[102] בענין אחר, וברור בכל אחד ממקומות אלו שהכוונה ב"בוקעין" היינו שעוברים שם. ופשוט. ולכן ברורה דעתם של כל הני הראשונים הנ"ל כפי שביארנו.

ולכן גם ברורה דעת **הטור**[103] שכתב "עוברים בו", וכן מתבררת דעת **הב"י**[104] שהביא לשונות הראשונים בסוגיא, בין אלה הסוברים דבעינן ס"ר, ובין אלה הסוברים שלא, ומבין הלשונות שהביא לא הביא אלא פעם אחת בלבד את הלשון "בכל יום" [וגם זה הוא מלשון הר"ן שחולק על דעה זו וסובר שלא צריך ס"ר], ושאר לשונות שהביא הן "בוקעין" סתם, "נכנסים בה תמיד", "עוברים", "מצויין". וא"כ פשוט שמש"כ **בשו"ע** הלשון "עוברים בו בכל יום", אין הכוונה אלא כפי שביארנו, **היינו דוקא שעוברים**

---

[74] נתיב י"ב ח"ד.
[75] סי' תקנט.
[76] הלכות עירובין. ספר הנייר הוא ספר הלכה שנכתב בתקופת בעלי התוס'. וכ"כ החיד"א בשם הגדולים מערכת ספרים אות נ סעיף כט: "ספר נייר הוא ספר פסקי דינין קדמון שמזכירים הפוסקים לפעמים. . . ואני הצעיר בא לידי ס' כתוב על קלף ישן נושן וכתוב שם דהועתק שנת קנ"ב ואומר המעתיק דשם הספר ס' פאפי"ר שהוא נייר בלעז, והספר הוא דינין מלוקטים מה"ג והרמב"ם וסמ"ג וס' התרומה ואין לו יחס עם ס' הכלבו כלל". ועיין סקירה מורחבת במבוא למהדורה החדשה של הספר שי"ל ע"י מכון ירושלים, שנת תשס"א, ע"ש.
[77] ריש פי"א דשבת.
[78] ח"א סי' קסב.
[79] סי' שמה.
[80] סי' שמה סקכ"ד.
[81] עירובין נט, א ד"ה עיר של יחיד.
[82] שם ד"ה עיר של יחיד.
[83] ח"א הל' עירובין סי' שעט.
[84] ח"ב הל' עירובין סי' קסד.
[85] עשה דרבנן א'. לאוין סה.
[86] מצוה רפב.
[87] עירובין פ"ה הי"ט.
[88] עי' בתוס' הרא"ש שם בשם רש"י. וכ"כ בקרבן העדה עירובין פ"ה רה"ה.
[89] ח"ג סי' ד אות ד'.
[90] עירובין נט, א.
[91] בחידושיו על שבת ו, ב.
[92] עירובין ו, א ד"ה רשות הרבים.
[93] שם ע"ב ד"ה ירושלים.
[94] שם ד"ה אבולי דמחוזא.
[95] שם מז, א ד"ה שלש חצירות.
[96] שם נט, א ד"ה עיר של יחיד.
[97] סי' כו ד"ה ועתה נדבר.
[98] שו"ת סי' צו.
[99] שבת סימן שעה.
[100] ח"א סי' תתן.
[101] תוס' שבת סד, ב ד"ה רבי ענני. רא"ש ביצה פ"ג סי' ב. תוס' הרא"ש כתובות ז, א ד"ה מתוך. מרדכי שבת סי' תסז. פסקי רבי יחיאל מפאריש סי' קיא. אור זרוע ח"ב הל' שבת סי' פד. ריטב"א שבת ו, א ד"ה יתר.
[102] שבת ק, ב. עירובין כב, ב. ועוד.
[103] ריש סי' שמה.
[104] שם.

**ולא שמצויים בעיר בלבד, ולאו בכל יום אלא בתדירות.** ודו"ק וברור.

והמעיין היטב **בלשונו של אדה"ז**[105] יבין גם כן שכן היא הכוונה בדבריו, היינו שעוברים בו ס' רבוא בתדירות, ולא כל יום ממש, אלא אף אם נחסר יום לפעמים מ"מ הוי רה"ר, ואע"פ שבכמה מקומות כתב רבינו את הלשון "בכל יום", מ"מ ברור שהכוונה לתדירות ולא כל יום ממש, ולכן לא טרח לכתוב כן בכל מקום. וכן לענין שעוברים בו, הרי בכל המקומות כתב לשון "עוברים" או "בוקעים", ולכן הכוונה שעוברים שם ממש ס' רבוא, ולא שיש ס' רבוא דיירים בלבד בלי שיעברו ברה"ר.

ומפורש בדבריו בסי' שסג[106] וז"ל: "אבל מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם אינן מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו **לפי שאם היו ששים רבוא בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה** וכו'". עכ"ל. משמע היטב שצריך בקיעת ס' רבוא ממשבתוך אותו מבוי, ולא סגי בזה שמצויין בעיר גרידא.

וכן משמע בסי' שצב[107] וז"ל: "ולדברי האומרים שכל רשות הרבים שאין ס' רבוא בוקעין בה בכל יום אינה רשות הרבים גמורה **שבפחות מס' רבוא אינה נקראת בקיעת רבים**". עכ"ל.

[וכן ביאר הרבי[108] את שיטת רש"י שלדעתו צריכים ס"ר בוקעים באותו מקום ממש, וגם זאת למד מדגלי מדבר, שכתב שהכל היו מצויין אצל משה, ולא היה רה"ר אלא מחנה לויה. משא"כ לדעת רמב"ם שלא הצריך ס"ר, כל מחנה ישראל היה נחשב לרה"ר. ולהעיר שזה דלא כשיטת האג"מ[109] שכתב בביאור שיטת רש"י שצריך רק שיהיו ס"ר בעיר ולא דוקא עוברים, ושבשביל כך בעינן כשלוש מיליון אנשים הדרים בי"ב מיל על י"ב מיל, כי למד שכל מחנה ישראל היה רה"ר, דזה אינו נכון לפי מה שביאר הרבי בדעת רש"י, ע"ש].

וכ"מ מלשונו בסי' שנז[110]: "אפילו כרמלית שביבשה אלא שהיא חוץ לעיר, שג"כ אינה מתחלפת ברשות הרבים גמורה, שאין דרך להיות רבים מצויים כל כך חוץ לעיר **כשיעור בקיעת הרבים ברשות הרבים גמורה**, אבל כרמלית שבתוך העיר מתחלפת ברשות הרבים גמורה, ואפילו בזמן הזה שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה מפני שאין ששים רבוא **בוקעים בה**, מכל מקום מתחלפת היא בעיר גדולה **שיש בה** ס' רבוא". עכ"ל. היינו שכוונתו לומר, שלכאורה מה בכך שיטעו להשוות בין כרמלית לרה"ר דימינו, כיון שרה"ר גמורה היא דוקא **שעוברים** בה ס"ר, ואת זה אין לנו בימינו, אלא דמ"מ יבואו להשוות בין כרמלית שבתוך העיר לרה"ר של עיר שבוקעים בה ס"ר ברחוב אחד, כיון שהם דומים ומתחלפים זה בזה, ואם יהיה מותר לטלטל בכרמלית, שמא יבואו לטלטל גם ברה"ר גמורה בחושבם שהיא כרמלית. ודו"ק.

**יב.** ועוד, דסברא פשוטה היא, וכי תאמר שכל הפוסקים, ורבינו בתוכם, שכתבו לשון "עוברים" או "בוקעים" או "נכנסים", לא התכוונו כפשוטו שיהיו "**עוברים שם ממש**", אלא כוונתם לומר "**שמצויים**" בעיר ס"ר אע"פ שאינם עוברים ברה"ר ממש. והרי זה אומר שלא דייקו בלשונם באיסור דאורייתא, שהרי הרואה דבריהם יהיה סבור שכוונתם כפשוטו, היינו שצריך **שיעברו ממש**, אבל כל עוד ולא עוברים ס"ר ברה"ר, **אע"פ שמצויים בעיר ס"ר**, מ"מ אינו רה"ר, **ויהיה סבור שאינו עובר מה"ת על טלטול והוצאה במקום כזה**, ויתיר לעצמו לנהוג במקום זה היתרים שהתירו חכמים במקומות שאינם רה"ר גמורה, כגון טלטול והוצאה במצבים מסויימים. והרי ע"פ האמת, לפי הפירוש הנ"ל בכוונתם, **יימצא אותו אחד טועה בהבנתם, ויעבור בשוגג (או באונס) על דברי תורה ממש!** כיון שלפי הפירוש הנ"ל הרי זה רה"ר גמורה כבר מעצם הימצאות הס"ר בעיר! וכי נאמר שלקחו הפוסקים על עצמם כזו אחריות להטעות את עם ה' באיסור דאו' **בגלל חוסר דיוק בלשון שכתבו!** ועוד ועיקר, כאשר מדובר על מאורי ישראל ומאור עיניהם שלאורם אנו הולכים בכל פרטי חיינו, ושכל מגמתם תמיד היתה אך ורק להציל ולשמור את עם הקדוש מכל חשש של איסור ולהדריכם בדרך התורה והמצוות כפי רצונו ית' האמיתי! **לכן ברור ופשוט שאין לפרש כן כוונתם. והסברא פשוטה. וד"ל.**

**יג. ואפילו למי שירצה להחמיר כדעת הריטב"א, וכפי שכתב הצמח צדק שהירא שמים יחמיר לעצמו כשיטתו, מ"מ בעינן שכל הרבים סלולות ברחוב אחד. וכפי שכתב בהגהות אשר"י**[111] "ודוקא דליכא בקיעה אלא מבני מבוי, אבל **אם בקעי כל בני העיר** מכאן ומכאן דרך אותו מבוי המפולש שאורך אותו מבוי כנגד הסרטיא והפלטיא או שהאורך מכאן נגד שערי העיר מכאן ומכאן, אז לא סגי בצ"ה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא". ע"כ.

וכ"כ כ"ק אדמו"ר **הצמח צדק**[112] בשם **הריטב"א** וז"ל: "וגם להרב"י הרי י"א דבקיעת רבים דרה"ר היינו ששים רבוא. ואף שרבו החולקים ע"ז. מ"מ הרי כתב הריטב"א פרק עושין פסין שם דגם רבי יוחנן לא אמר אלא בירושלים וכיוצא בה דבקעי בהם תמיד להדיא והדרך סלולה שם לרבים להשתמש לעבור שם תמיד. אבל במבואות המפולשין לרה"ר שאין בקיעתן תדירה וסלול להדיא אף על פי שבוקעין בה לא מבטלין מחיצתא עכ"ל [של הריטב"א]". עכלה"ק.

והיינו דאפילו לדעת המחמירים דלא בעי ס' רבוא, מ"מ מצינו לכמה מהם הסוברים שגדר "הרבים" העוברים ברה"ר היינו **שכל בני העיר** עוברים דרך אותו מקום. זו היא שיטת הריטב"א והגהות אשר"י.

וא"כ מובן וברור, שבימינו, בערים גדולות, אין מציאות כזו שיעברו כל בני העיר באותו רחוב. וא"כ גם לדעתם אין לנו רה"ר.

וכ"כ **בעורה"ש**[113] להדיא, וז"ל ". . והיו המבואות גדורים מג' רוחות, אך באמצע העיר היתה סרטיא גדולה שכל המבואות פתוחות לה, והיתה מפולשת משני הצדדים, **וכל מי שהיה צריך לילך לעיר אחרת בהכרח שהיה יוצא דרך סרטיא זו ומקום אחר לא היה לו כמובן . . ולפ"ז אצלינו, שאין אצלינו מבואות אלא רחובות מפולשים, ובכל עיר הרבה רחובות ואלו יוצאים מחוץ**

---

[105] סי' שמה סי"א, סי' שנז ס"ז, סי' שסג סמ"ב ומ"ד, סי' שצב ס"א.
[106] סמ"ד.
[107] שם.
[108] רישמות כ"ט עמ' 254.
[109] או"ח ח"ד סי' פח. וראה עוד שם ח"ה סי' כח-כט.
[110] שם.
[111] עירובין פ"א סי' ח.
[112] או"ח סי' מא אות ו'.
[113] סי' שמה ס"כ וכ"ב. ע"ש.

**לעיר דרך רחוב זה ואלו דרך רחוב אחר, ואין כאן סרטיא שכולם מוכרחים לצאת משם ולשם, ונמצא דאין כאן רשות הרבים . . ואין דינם אלא כחצירות מפולשים או מבואות מפולשות וביכולתינו לעשות בהם עירוב ואין זה רשות הרבים שאין מערבין אותו רק בדלתות נעולות**". עכ"ל.

**מפולש**

**יד**. תנאי נוסף הנדרש לרה"ר הוא שיהיה מפולש, והיינו מפולש משני הצדדים, כאשר שני הצדדים מכוונים זה מול זה (ישר בלי עיקום). וכן פירש **רש"י**[114] וזה לשונו "שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר" ועוד[115] "שערי העיר **מכוונים זה כנגד זה** והיו בה ששים ריבוא" ע"כ, והביאוהו כמה ראשונים בשמו[116] [וחלק מהם גם לא הביאו דעת חולקת על רש"י], וכ"כ עוד הרבה ראשונים[117]. וחלק מהראשונים כתבו ג"כ להדיא בלשון "**מכוונים זה כנגד זה**", ומהם **הרמב"ן**[118], **האור זרוע**[119], **הריטב"א**[120], וכ"כ **המאירי**[121] והוסיף גם להדיא "**ישרים ומכוונים זה לזה . . ביושר . . בלא שום עקום**".

וכ"כ **הב"י**[122] וז"ל: "ומשמע לי דהא דבעינן שיהו דלתותיה נעלות בלילה דוקא כשיש לה **שני פתחים זה כנגד זה שנמצא שמדינה זו מפולשת משער לשער**, שאם אין לה אלא פתח א' מה צורך שינעלו בלילה בלאו הכי נמי הויא רשות היחיד, כדין כל חצרות שבעולם דלא מצרכינן שיהו דלתותיהן נעולות בלילה, **וכן נראה מדברי רש"י** בריש עירובין (ו:) **ונראה דהוא הדין אם יש לה כמה פתחים אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רשות הרבים הוא**, כמו שיתבאר בסמוך. והא פשיטא שלא הצריכו לינעל דלתותיה בלילה אלא כדי להוציאה מדין רשות הרבים כדאמרינן אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים **וכיון דכשאינו מפולש משער לשער לא הוי רשות הרבים, כשאין הפתחים מכוונים זה כנגד זה בלא נעילת דלתות בלילה נמי הוי רשות היחיד**, ומהאי טעמא נראה לי עוד דלא מצרכינן דלתותיה נעולות בלילה אלא כשאותו דרך שבתוך העיר המכוון משער לשער יש לו כל דיני רשות הרבים שיתבארו בסמוך אבל אם חסר אחד מהם הוי רשות היחיד גמורה אף על פי שאין דלתותיה ננעלות בלילה".

וכ"כ **בשו"ע**[123], וז"ל: "איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפי' יש להם חומה אם הם **מפולשים משער לשער** הוי רשות הרבים". עכ"ל. ומובן שכוונתו היא כפי שביאר **בב"י** על לשון **הטור** שכתב רק "מפולש", דאין מפולש אלא שהשערים מכוונים זה כנגד זה, היינו שהכוונה ב"מפולש" היא "מכוון זה כנגד זה".

וכ"כ **המג"א**[124] להלכה בפירוש דברי השו"ע, וכ"כ **אדה"ז**[125] כדברי השו"ע והמג"א, וז"ל "שהם מפולשים **משער לשער דהיינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה** הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רשות הרבים". עכ"ל. ובמראה מקום ציין רבינו לב"י ולמג"א.

[ואין לטעות ולפרש שדברי הפוסקים ואדה"ז קאי על עיר מוקפת חומה, ושאם אינה מוקפת חומה אין צריך שיהיה מכוון זה כנגד זה, זה אינו, **ועי' בהערה**[126]. ולפי המבואר בהערה, תמצא שלא יימצא רה"ר אלא בד' אופנים [אם אין אנו סומכים על שיטת רש"י בס"ר, שאם כן לא שייך בכל אלו רה"ר אא"כ בוקעים שם ס"ר בכל יום כנ"ל]: א) סרטיא, שהוא דרך סלולה המובילה מעיר לעיר, ולא בתוך העיר (דייקא). ושם לא שייך מחיצות. ב) פלטיא, שהוא מקום רחב ופתוח ללא מחיצות, שהרבים מתאספים בו, והוא רחובות

---

[114] עירובין ו, א ד"ה רשות הרבים.
[115] שם ע"ב ד"ה אבולא דמחוזא.
[116] רא"ש שם פ"א סי' ח. רשב"א שם. ריטב"א שם ובשבת סד,ב. ראבי"ה הל' עירובין סי' שעט [וכ"כ במקום אחר בלי לצטט רש"י אלא בסתם, ראה בנסמן בהערה הבאה]. הגה' מרדכי שבת סי' תסז. ועוד.
[117] רוקח הל' עירובין סי' קעה (רשות הרבים שהוא י"ו אמה המפולש מב' צדדין ומצויין שם ס' רבוא ואין שם חומה או מכוון משער לשער). **ראבי"ה שבת סי' רא** (מפולשים משער לשער כל אורך העיר כדגלי מדבר), וסי' רטז (ולנו בזמן הזה אין לנו מבוי רשות הרבים מפולש משער לשער ורחב י"ו אמות). סמ"ג עשה דרבנן א' (אין חשוב רשות הרבים בפחות מרוחב שש עשרה אמה ומפולש משער לשער ובוקעין בו ששים ריבוא כמו בדגלי מדבר וכן פירש רבינו שלמה . . ופירש שם רש"י ירושלם ר"ה שלה מכוון משער לשער ומפולש ויש בה דריסת ששים ריבוא ורוחב שש עשרה אמה). טור **רסי' שמה** (ור"ה הוא רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה ומפולשים משער לשער וששים רבוא עוברים בו). ספר התרומה הל' שבת סי' רלט (ולדידן רה"ר שלנו הוא כרמלית ושרי כמו חצר שהרי אין מפולש משער לשער ברוחב שש עשרה אמה).
[118] מלחמות ה' עירובין ו' ע"א מדפי הרי"ף (ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים לפי **ששעריה מכוונין זה כנגד זה**).
[119] אור זרוע ח"ב הל' עירובין סי' קכט (ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום ר"ה כי ירושלי' רה"ר שלה **מכוון** משער לשער ומפולש ויש בה דריס' ס' רבוא ורוחב ט"ז אמה ואילמלא שנועלין דלתות בכל לילה חייבין עליה בשבת משום רה"ר), וסי' קסד (עיר של יחיד שאין רה"ר עוברת בתוכה שאין פתחיה **מכוונין זה כנגד זה** כגון דגלי מדבר).
[120] עירובין כב, א ד"ה כאן (וכן בריחיה [דרכיה] מפולשין ומכוונין זו במזרח וזו במערב זו בצפון וזו בדרום שזה דין רשות הרבים במבואות המפולשין כדפרש"י ז"ל כאן ובמסכת שבת).
[121] מאירי שבת ו, א (הואיל ופלושיו **ישרים ומכוונים זה לזה** ושבקיעת רבים מצויה שם . . רבים נכנסים ויוצאים בו **ביושר**), ועירובין ו, א (ושפתחי שני ראשיו **מכוונים זה כנגד זה** עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה **בלא שום עקום**).
[122] רסי' שמה.
[123] סי' שמה ס"ז.
[124] סי' שמה סק"ו.
[125] שם סי"א.
[126] שהרי אין הכוונה במש"כ הפוסקים "יש להם חומה" שהעיר היא מוקפת חומה מכל ד' רוחותיה, שא"כ ברור דהוי רה"י. אלא דהפוסקים מיירו על רה"ר עצמו, אם יש להרה"ר חומה או לא, והיינו אם יש לו ב' מחיצות מב' צדדיו, שאז עדיין הוא רה"ר, או שיש לו יותר ואז הוא לא רה"ר, ואם יש לו, אז צריך שיהיו מכוונים מצד לצד. וזאת גן כוונתו של אדה"ז, למעיין היטב בדבריו. ודבר זה פשוט וברור לכל המעיין היטב בסוגיות הגמ' ושיטות הראשונים, שמכיון שאנו פוסקים כחכמים דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות [כ"פ **אדה"ז** בכ"מ. שמה, ה-ו, יא. שם קו"א סק"ב. שסד, ד. וכ"פ **הצ"צ** בשו"ת במילואים ח"ד סי' טו (סי' צה במהדורת תשנ"ד. סי' פג במהדורת תשע"ח), ובחידושים עירובין ספ"ה], א"כ כל מחיצה של אמה שתהיה ברוח ג', תהפוך את המקום הזה לרה"י, **ולכן פשוט שאין מציאות של רה"ר מוקף מחיצות, לדעת חכמים, אלא מב' צדדיו בלבד ולא יותר. וכן כתב להדיא הצ"צ בחידושיו על עירובין** (מילואים דף כ"ב). ועוד דהמדייק בלשון הפוסקים והשו"ע והמג"א ואדה"ז, יראה היטב שבסעיף זה כלל לא הזכירו אם היות העיר מוקפת חומה או לא, דאין זה ענין לכאן כלל, אלא כל דיבורם וכוונתם היא על הרה"ר עצמו בלבד, שלכן התחילו עם שווקים ורחובות שהם מקום של התאספות הרבים שהוא פתוח ללא מחיצות כלל, ואח"כ כתבו דין רה"ר שיש לו חומה, היינו ב' מחיצות, שצריכים להיות מכוונים. וכן מדוייק היטב בלשון אדה"ז, שאחרי שכתב שיש להם חומה ומכוונים זה נגד זה, כתב שהוא רה"ר "שהרי אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד". ודו"ק היטב. וד"ל.

ושווקים שכתבו הפוסקים. **ג)** פלטיא שיש לו ב' מחיצות בלבד משני צדדיו, והוא שהם ביושר ושני הפתחים מכוונים זה כנגד זה. **ד)** מבואות הרחבים ט"ז אמה שעוברים שם הרבים ומפולשים משני הצדדים לרה"ר, ויש להם מחיצות משני צדדיו, וכתבו על זה דצריך להיות מפולש ומכוון, והוא כמו הפלטיא שיש לו ב' מחיצות [רק שהפלטיא עשוי להתאספות הרבים למסחר, והמבואות עשויות למעבר הרבים בלבד, וראה לקמן אות יד הנ"מ בזה]. וא"כ ברור שאין דנין כאן כלל בענין שכל העיר כולה מוקפת חומה, וכלולים בתוך היקף החומה פלטיא (לב' סוגיו הנ"ל) והמבואות, שהרי באופן כזה ברור ופשוט שהוא רה"י לכו"ע[127].

וכ"כ **כ"ק אדמו"ר הצמח צדק** בחידושיו[128] שכן היא כוונת רש"י דבעינן מכוון ממש דומיא דגלי מדבר, ולא בעקמימות, דא"כ אינו מכוון כלל. וכתב שכן משמע מדברי הריטב"א, וגם כתב שכן משמע מדברי הב"י הנ"ל, וכן מהמג"א הנ"ל. ע"ש. **וחידש שם הצמח צדק דאפילו רחוב המפולש לפלטיא מצידו אחד ולסרטיא מצידו השני, ואותו הרחוב ישר ולא עקום, ושני הפתחים שלו מכוונים זה כנגד זה, הרי אותו הרחוב נקרא ג"כ מכוון זה כנגד זה לענין דהוי רה"ר**, וזאת אע"פ שהשער השני של העיר הוא בעיקום כלפי השער הראשון, כגון כמין אות 'ד', מ"מ מסתכלים על כל רחוב בפ"ע, ואם הוא פתוח לפלטיא ושעריו מכוונים הוי רה"ר [אבל הפלטיא עצמו אינו צריך להיות מכוון, כיון שאינו מוקף מחיצות והוא מקום שנעשה להתאספות הרבים למסחר]. וכתב שכך היה בעירו ליובאוויטש, ששני הרוחובות המביאים לפלטיא, שהוא הרחוב שבאמצע העיר ושם החנויות ומתאספים שם כל העם, לא היו מכוונים זה כנגד זה, אבל בכל אחד מהם בפ"ע שעריו היו מכוונים זה כנגד זה, לכן הוי רה"ר. ע"כ. ע"ש. [ובענין זה לא כתב הצ"צ שהירא שמים יחמיר, ודלא כמש"כ בענין הס"ר וצורת הפתח, כנ"ל].

וכ"כ **הפמ"ג**[129], **והאשל אברהם מבוטשאטש**[130], **והמ"ב**[131], ועוד פוסקים, שכוונת **רש"י והב"י והמג"א**, דבעינן מכוונים זה כנגד זה, וכן פסקו להלכה.

**טו.** ולכן צ"ע טובא על דברי **האגרות משה**[132] שתמה על **המג"א** שפירש כן את דברי השו"ע, וכתב שאינו מוכח כן, ואע"פ שכ"כ **הרמב"ן**[133] **והאו"ז**[134], מ"מ סתמו שאר הראשונים מדבר זה, ולכן אפשר להסביר ש"מפולש משער לשער" היינו שהוא פתוח משני צדדיו ואפילו אם הוא בעיקום ולא ישר. ועוד רצה לדייק מדברי הראשונים שכתבו לשון "מכוון" דקאי על רה"ר ולא על השערים עצמם, היינו שהרה"ר הוא מכוון מצד לצד בלי הפסקה בדבר שמוציא אותו מתורת רה"ר. ע"ש בדבריו. וסיים שם דבריו, וז"ל: "אך במג"א סי' שמ"ה סק"ח כתב על לשון הש"ע מפולשים משער לשער פי' שהשערים מכוונים זה כנגד זה ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רה"ר עיין שם וזה תמוה מנ"ל שיהיו השערים מכוונים. איברא דכן איתא ברמב"ן במלחמות דף כ"ב שכתב חייבין עליה משום רה"ר לפי ששעריה מכוונים זה כנגד זה אבל תמוה גם על הרמב"ן מנא ליה דבר חדוש כזה לומר בלא ראיה מגמ' והא אין ללמוד מדגלי מדבר שגם שם מנא ליה שהיו מכוונות". ע"כ. ובמק"א[135] כתב בזה"ל: "ולא ראיתי מכל רבותינו הראשונים שהביא שיכתבו שמפולשין הוא שיהיו השערים מכוונים, בשום ראשון שהביא. אלא רק באו"ז עירובין סימן קס"ד שכתב עיר של יחיד שאין רה"ר עוברת בתוכה שאין פתחיה מכוונין זה כנגד זה כגון דגלי מדבר. ולכן כתבתי שאני נבוך בעיקר דין זה שהמג"א מפרש זה על לשון הש"ע, דבשביל שמצא כן רק בלשון הרמב"ן במק"א במלחמות עירובין דף כ"ב ע"א (ו' ע"א מדפי הרי"ף). ואף שנוסף גם האו"ז, אין לומר כן, דאדרבה היה יותר נוטה לומר שכל רבותינו שלא הזכירו לשון זה פליגי, ולכן קשה להקל בשביל זה". ע"כ.

ובמחכ"ת, תימה הוא, ומכמה טעמים: **א)** גם ביאורו אינו מוכח, שהרי אינו מוזכר באף אחד מן הראשונים. **ב)** ולכאורה הפשט בדברי רש"י והפשט בדברי כל הראשונים שכתבו דין זה בלשונות שונים, הוא כדברי הב"י והמג"א, ולא היו סותמים מזה כל גדולי הראשונים והאחרונים אם היה משמע להם בזה פשט אחר. **ג)** ריבוי ראשונים הזכירו לשון זה של רש"י "משער לשער", ולא הביאו דעה חולקת[136], ואף אותם הראשונים שחלקו על רש"י בפרטים מסויימים בהגדרת רה"ר לא העירו כלל על דבריו שכתב "משער לשער". ואדרבה חלק מהראשונים כתבו להדיא לשון "מכוון" או לשון "יושר" [רש"י, רמב"ן, או"ז, מאירי] ואף לשון "בלא שום עקום" [מאירי][137], וא"כ היה עדיף להתאים יחד כל דעות הראשונים ולומר שכו"ע מודים פה אחד בזה, במקום לאפושי מחלוקת[138] ביניהם מסברא בעלמא [ובפרט שהיא סברא שאינה מוכחת כנ"ל], ומנא ליה לדחות את המפורש מפני הסתום[139]. **ד)** עצם תמיהתו על המג"א איך פירש כן בשו"ע היא תמוהה מאוד, שהרי **מרן המחבר בעצמו הוא שפירש כן בב"י** את לשון הטור שכתב "מפולש", ולכן ברור ופשוט שכן כוונתו בשו"ע, וכן כוונת **אדה"ז** בציון המקור **לב"י ולמג"א**, וכ"כ **הצמח צדק** שכן כוונתם, וכ"כ הרבה אחרונים בעקבותם, וכגון **הפמ"ג, והא"א, והמ"ב** כנ"ל. **ה)** המעיין בדבריו יראה שתמיהתו היא כללית יותר, היינו על עצם

---

[127] ורק לדעת ר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצות מצינו אופן שאין עיר מוקפת חומה נחשבת לרה"י, והיינו כאשר הרחוב מפולש ומכוון מב' צדדיו ושאין דלתותיה נעולות ועוברים שם הרבים, דשוב לא מחשבינן המחיצות שממצד ב' השערים, כיון דמבטלי להו הרבים והוי רה"ר. ורק כאשר דלתותיה נעולות, שאז אין הרבים עוברים שם, הוי שוב רה"י כיון דשוב מחשבינן אותם המחיצות שמצד השערים. ולחכמים אין צריך לנעול דלתותיה כיון שאין רבים מבטלים המחיצות מב' הצדדים. וכ"כ הצ"צ בחידושיו (מילואים עירובין דף כ"ב).

[128] שבת פ"א על דף ו' ע"א.

[129] על המג"א שם.

[130] סי' שמה.

[131] שם סק"כ.

[132] או"ח ח"א סי' קמ. וח"ה או"ח סי' כח.

[133] במלחמות שם.

[134] שם.

[135] ח"ה שם.

[136] רק מצאנו בדברי הריטב"א (שבת ו, א) שכתב וז"ל: "ועוד כתב רש"י ז"ל במסכת עירובין (ו' א') שאין רשות הרבים אלא כשהוא מכוון משער לשער, והכי הוא בירושלמי, אבל לא הסכימו בזה כל המפרשים ז"ל". ע"כ. אם כן נראה שלא כולם הסכימו בזה לרש"י, אך לא מצאנו דברים מפורשים בזה בדברי הראשונים. ועכ"פ שפיר משמע מהריטב"א שרובם אכן הסכימו עם רש"י. ודו"ק. וגם אפשר שכוונתו במה שלא הסכימו עמו אינו אלא גבי פלטיא. ודו"ק. וד"ל. וגם בדברי הריב"ש סי' תה, שדן בשיטת רש"י, אינו מזכיר כלל שחולק עליו לגבי ענין זה. ע"ש ודו"ק.

[137] ותימה נוספת שהרי האג"מ בעצמו הביא דברי המאירי שם, ואע"פ שהביא את לשונו ובו כתוב להדיא "שני ראשיו מכונים זה כנגד זה עד השהדבר מצוי להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה בלא שום עקום", מ"מ כתבו יחד עם הראשונים שמהם אין לדייק כן. וזה תמוה. ע"ש.

[138] כידוע הכלל שאין לאפושי במחלוקת כאשר אין הדבר מוכח.

[139] וכנ"ל לגבי אין ספק של פוסק מוציא מידי ודאי של פוסק אחר. ראה בנסמן לעיל [אות ה' ובהערה 62].

הלימוד מדגלי מדבר שכתב רש"י, דמנלן לומר החידוש שצריך שיהיו מכוונים זה כנגד זה, והרי לא נזכר זה בגמרא, ומטעם זה העדיף לתמוה על הרמב"ן והאו"ז שכתבו כן בפירוש מאשר לפרש שכן כוונת רש"י ושאר הראשונים. והרי לדידן, מובן שאין לנו להרהר אחר דברי רבותינו הראשונים הקדושים, שכל דבריהם כדברי קבלה, והרבה מדבריהם הם קבלה ממש, ולכן לא נדחה סברא פשוטה הנאמרת בראשונים מפני קושיא שהתעוררה אצלינו מהגמ', ובפרט מפני טענה שאין זה מוזכר בש"ס, ובפרט בנידו"ד, אשר גם דין הס' רבוא עוברים שכתב רש"י לא נזכר בפירוש בגמ', ואם כן מאותה סברא הנ"ל יכול הוא גם לחלוק על כל הני ראשונים שכתבו ג"כ שצריך ס' רבוא. ולכן אין לנו לחוש לתמיהתו, והפירוש ברור, ובפרט שכן כתבו להדיא הב"י, המג"א ואדה"ז. וד"ל.

**טז.** ועוד בהגדרת הרחובות שלנו, שלכאורה אין לומר כלל שהם כפלטיא, כיון **שאין** הרבים מתקבצים שם למסחר (כי המסחר בימינו הוא בתוך חנויות), אלא הם עשויים למעבר הרבים בלבד [וכן מוכח לכאורה מדברי **הר"ן** שאפילו באם מתקבצים שם לסחורה **אלא שאינו מיוחד לזה אינו בגדר פלטיא**[140]], וא"כ דמי למבואות שיש להם ב' מחיצות דבעינן שיהיו פתחיו מכוונים זה כנגד זה משער לשער, ופתוחים לרה"ר מב' צדדיו, והא ליתא ברחובות שלנו, כיון שאין קצוותיהן מכוונים זה כנגד זה, ואף אלו המכוונים [אם בכלל ישנם, כיון שבערים הגדולות אינו מצוי כלל], ברובן אינן פתוחים על רה"ר גמורה מב' צדדיהן. ודו"ק.

וכ"כ **הרבי**[141] שהרחובות שלנו סוף סוף מסתיימות בגשרים ומנהרות הסתומות ע"י צוה"פ או מחיצה, ולכן אינם רה"ר, וציין לעיין **באשל אברהם מבוטשאטש** שכתב כן. ע"ש.

ואף את"ל [הגם שלא נראה כך אליבא דאמת אלא כנ"ל, ואעפ"כ לרווחא דמילתא -] שלא דמי למבואות אלא שגם בימינו הרחובות נחשבות לפלטיא [ומשום שאף שאינן מיוחדות לכך שיתאספו הרבים שם, דלא כהשווקים וכדומה **שעושיים ומיוחדים ממש** למסחר והתאספות הרבים, מ"מ הרי בפועל הרבים מתאספים שם בכמה מקומות, כגון שהם עומדים ליד חנות או 'קיוסק', או יושבים ברחוב ואוכלים (ובפרט במסעדות ובתי קפה, וכדומה), וא"כ הרי אף שאינן **מיוחדים** לכך מ"מ **בפועל מתאספים** שם הרבים במקומות מסויימים של הרחוב, ואפשר אף **שעשויים**[142] לכך, וא"כ הוי פלטיא], מ"מ עדיין, מכיון שלרוב, יש להם ב' מחיצות שלימות מב' צדדיהן, היינו מחיצות הבתים, לכן הרי פלטיא המוקפת חומה של ב' מחיצות, ובעינן שיהיו קצוותיהן מכוונים זה כנגד זה ופתוחים מב' צדדיהן לרה"ר גמורה, והא ליתא כלל בימינו. ודו"ק היטב. וד"ל.

**יז.** וכתבו **בשו"ת יהודה יעלה**[143] **ובשו"ת דברי מלכיאל**[144] שנהגו בזמנם לעשות עירובין בעיירות גדולות, והיינו משום **שסמכו על זה שאין מבוי מפולש מצד לצד מצוי בעיירות גדולות**, ומהני אפילו לשיטות החולקים על רש"י, וגם אם היה ס"ר בעיר לא היה ס"ר עוברים ברחוב אחד, וכיון שבכגון דא מותר לערב בצורת הפתח לכו"ע, לכן נהגו בכל מקום לערב בצורת הפתח. ע"ש בדבריהם.

וכן כתב **הרב אב"ד דעיר וואורשא** (מלפני השואה), **הג' הרב שלמה דוד כהנא**, שכן היה בוואורשא מדורות, ושכן מקובל, והביא דבריו **בשו"ת משנה הלכות** והסכים עמו להלכה שם.

וז"ל **האב"ד** הנ"ל: "וההיתר של אינו מפולש מוסכם ונתקבל ולא ראינו מי שחולק ע"ז, ועי' ב"י סי' שמ"ה ומ"א סק"ה שפירשו דמפולשות היינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה, . . **ועיירות גדולות לא נמצא מפולש כלל, וכן בעירנו נוהגין מן הדורות שלפנינו בתיקון עירובין ובל לחוש לרשות הרבים דאורייתא** להצריך דלתות". עכ"ל.

וזה לשון המשנה הלכות אחר הביאו דברים הנ"ל: "הנה כתב מפורש דההיתר בוואורשא היה לא שלא הי' רה"ר ושלא הי' ששים ריבוא, **אלא שסמכו על ההיתר של אינו מפולש, אבל בפי' אמרו ודנו על עירות שיש בהם ששים ריבוא**, ועכ"פ רה"ר דאורייתא, וגם שאר הפוסקים שהתירו מטעמים שונים, כגון באדעסא, **כולם כאחד הודו ואמרו דההיתר אינו בשביל שאין שם ס"ר אלא ההיתר הגם שיש שם ס"ר התירו מטעמים שהי' להם בכל עיר ועיר**, וגם לא מטעם שרק על חלק העיר עירבו שלא הי' שם ס"ר, ולכן באמת לא זכיתי להבין דבריו הקדושים [של האג"מ שהחמיר בזה, כנ"ל אות יג], אלא גם זה אמת דבבארא פארק ליכא ששים ריבוא, וגם הא הדברי מלכיאל והתירוש ויצהר **כולם כתבו שמנהג העולם הוא להתיר אפילו במקום שיש שם ששים ריבוא, והם כתבו כולם שכן נהג עלמא, . . נמצא לדינא לדידן ודאי ראי' דאפילו בששים ריבוא התירו וכן נראה דעת כל הפוסקים אלו וכן עשו הלכה למעשה עד דורינו אנו פה ולמה נגרע דוקא במדינה זו, ולהחמיר במקום שהקילו כל הגאונים האחרונים ז"ל**, אשר מימיהם אנו שותים, **ובפרט בהל' עירובין דקיי"ל הלכה כדברי המיקל**". עכ"ל.

### מחיצות

**יח.** והנה, ברחובות שלנו יש ד' מחיצות מד' רוחות שנעשה על ידי מחיצות הבתים. ואם כן הרחובות שלנו מוגדרים כרה"י לכל הדעות.

דהנה, מבאר **אדה"ז**[145] בהגדרת רה"י וזלה"ק: "כל מקום שיש לו שם **ד' מחיצות אף על פי שאינן שלימות אלא פרוצות באמצען** ואין בהן אלא אמה לכאן ואמה לכאן בכל זוית, כגון ד' קורות הנעוצים ברשות הרבים לארבע זויות וכל אחת עביה אמה על אמה, שנמצא שלכל רוח יש מחיצה ברוחב אמה מזוית זו וברוחב אמה מזוית זו, **אם אין ביניהם אלא י"ג אמות ושליש**, הרי זה **רשות היחיד מן התורה**, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב, אבל מדברי סופרים אינן חשובות מחיצות להתיר הטלטול בתוכו אפילו הן בכרמלית, **הואיל והפרוץ מרובה על העומד**" עכ"ל.

---

[140] בחידושיו עירובין מא ע"ב, ד"ה והוסיף שכתב וז"ל "אין לך עיר שמבואותיה עשוין לדירה אלא להלוך ולמשא ומתן". הרי שאף שהמקום עשוי למשא ומתן גם כן, מ"מ קורא לו מבוי מכיון שאינו מיוחד לכך ולא מתאספים שם הרבים.

[141] אג"ק ח"ט עמ' מא.

[142] ודלא כמשמעות הר"ן הנ"ל וכל הפוסקים שדנו בזה. ולא כתבנו אלא לרווחא דמליתא, שאף את"ל כן מ"מ לית לן בה. ודו"ק וד"ל. ועיין היטב בדברי הראשונים והאחרונים בזה ותמצא דברים ברורים.

[143] ח"א סי' נד.

[144] ח"ד סי' ג בסופו.

[145] סי' שמה ס"ה.

והיינו דכל מקום שיש בו ד' מחיצות והפירצות הם פחות מי"ג אמות ושליש, הרי הוא רה"י מן התורה, אע"פ שהפרוץ מרובה. ואם הפרצות הם יותר מי"ג ושליש והפרוץ מרובה, הרי אותו מקום אינו רה"י מה"ת, אך גם אינו רה"ר מה"ת, אלא הוא כרמלית. **וא"כ אפשר לסכם ולומר שכל מקום שיש בו ד' מחיצות [כפסי ביראות], אינו רה"ר מה"ת, בין שהפרוץ מרובה, בין שהפירצות גדולות יותר מי"ג ושליש.** ודו"ק. וד"ל. ומדרבנן צריכים לסתום את כל הפירצות.

ומש"כ "אם אין ביניהם אלא י"ג אמות ושליש", אין לטעות ולהבין מדבריו שאם יש בהם פרצות יותר מי"ג אמות ושליש הרי זה אינו רה"י מה"ת בכל אופן, זה אינו, שהרי לא כתב כן אלא בפרוץ מרובה על העומד (כיון שאין המחיצות אלא אמה על אמה מכאן ואמה על אמה מכאן, ויש ביניהם פרצה של י"ג אמות ושליש), אבל בעומד מרובה על הפרוץ, אפילו יש פירצה גדולה יותר מהשיעור הנ"ל, מ"מ עדיין הוי רה"י. ולא מצינו שנתנו בזה שיעור לאותה פירצה כמה תהיה גדולה כדי שתפסול את המחיצות, אלא משמע דכל שהמחיצות הם באופן של עומד מרובה על הפרוץ ממילא אין הפירצות מטלות אותן כלל. וזה ברור.

ובאמת מדוייק מלשונו הנ"ל שאפילו בפרוץ מרובה על העומד, וביותר מי"ג ושליש, אין זה אלא שאותו מקום יצא מגדר רה"י מה"ת, אבל עדיין לא כתב להדיא רבינו שהוא נעשה רה"ר בכך, לכן י"ל שהוא כרמלית או מקום פטור. ודו"ק.

וכן מדוקדק היטב בדברי רבינו בהמשך דבריו[146] שכתב וז"ל "איזו היא רשות הרבים . . ואפילו יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער . . אם הוא רחב ט"ז אמה שהרי אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד (אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רשות הרבים מכנגד חלל השער)". עכ"ל. דכוותו במש"כ "אינן רחוקות אמה וכו'", היינו שאין כותל הבולט בין המחיצות לשער בשיעור אמה לתוך רוחב רה"ר, שאז הוי להם מחיצה נוספת מרוח ג' וד', והוי רה"י. והרי כאן מדובר על רה"ר שהוא רחב ט"ז, ואם היו כותל אמה מכאן וכותל אמה מכאן, היינו פחות ב' אמות ברוחב רה"ר, שהוא י"ד אמות, הרי כבר אינו רה"ר. ואם כן הרי לך להדיא שאפילו פרצה רחבה יותר מי"ג אמות ושליש אינו מבטל את המחיצה ועדיין הוי ליה רה"י.

וכ"כ כ"ק אדמו"ר **הצמח צדק**[147] שאין שום חילוק בשיעור הפירצות במחיצות שלימות, וזלה"ק "והנכון יותר כשטת התוס' כי מחיצות הלכה למשה מסיני אין כולם שוות כו' ה"נ כך הוא דינה של תורה **דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד** כו' **ולא תפסל בשום פרצה בעולם** כו' ". עכ"ל. היינו להדיא מדבריו שאפילו בפרוץ מרובה, שהרי מדבר על פסי ביראות שאין בהם אלא מחיצות אמה מכאן ומכאן, מ"מ אוחז שאין שום פירצה בעולם, היינו בשום שיעור, פוסל אותם מהיותם מחיצות ושיהיה המקום רה"ר.

וכך פסק **הצ"צ** להדיא בתשובה במקום אחר[148] וז"ל "הפלטיא אם יש לה ד' מחיצות אף על פי שיש בכל צד מבוי י"ו אמה י"ל מדאורייתא אינו רה"ר כיון שיש לו ד' מחיצות ובכל א' עומד מרובה כפלי כפלים על הפרוץ לא גרע מפסי ביראות, ומבואות המפולשים דהוי רה"ר לפי שאין להם רק ב' מחיצות. וזה שדקדק הרמב"ם פי"ז ה"י ב' כתלים והעם עוברים ביניהם ב' כתלים דוקא י"ל כיון לריה"ו ב' מחיצות דאורייתא ובשאר מהני לחי משום מחיצה י"ל לרבנן ג"כ מהני עומד מרובה על הפרוץ". עכלה"ק.

ולפלא שיש המנסים לבטל דבריו הברורים בתשובה הנ"ל וטוענים שיש סתירה לזה מחידושי הש"ס[149], כי באמת אין סתירה לזה כלל וכלל ממה שכתב **הצ"צ** בחידושיו שפירש שם אליבא **דריטב"א** [כפי שיראה המעיין שכן מוכרח לפרש, דאל"כ הרי המחיצות של החומה כבר עושים רה"י והרי לדעת חכמים לא אתו רבים ומבטלי מחיצות] על הגמרא דעירובין כ"ב שבירושלים היא רשות הרבים אף שהיא מוקפת ארבעה מחיצות עם שתי פרצות של ט"ז אמה, כיון שהריטב"א פסק כרבי יוחנן אליבא דרבי יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצות, וכאמור הוא פירוש לשיטת הריטב"א, והרי בסוף חידושיו למסכת עירובין כתב שקיי"ל כחכמים ושכך פסק אדה"ז, ורק פקפק אם גם לחכמים לא אתו רבים ומבטלי מחיצות של מחיצת הפתח, אבל לא פקפק כלל בענין שיהיו נחשבות כמחיצות אמיתיות. וראה עוד במילואים לחידושים דף כב, שכתב שם להדיא דמה שאמרו שירושלים חייבים עליה אלמלא דלתותיה ננעלות, אף שיש שם צורת הפתח וגיפופין של החומה לצד הפתח ברוח ג' וד', זה הוא לדעת רבי יוחנן דסבר דאתו רבים ומבטלי מחיצות, ולכן מתבטלות המחיצות שלצד מזרח ומערב ונשארות רק ב' המחיצות שלצד צפון ודרום, ואשר ננעלות הדלתות הרי נמנע בפועל מעבר של רבים ולכן שוב אינן מתבטלות המחיצות וחוזר להיות רה"י. אבל לדעת חכמים הסוברים דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות, הרי שירושלים היא רה"י גם כאשר אין הדלתות נעולות, כיון שיש שם מחיצה לצד ג' וד', על ידי צורת הפתח והגיפופין. ע"כ. כך כתב שם להדיא, ע"ש. **ומ"מ, איך שלא נפרש, ברור לכל בר דעת שתשובות הצ"צ עיקר ביחס לחידושיו על הש"ס.**

**יט.** אלא שעדיין יש לדון מצד פרוץ מרובה על העומד ומצד פריצות גדולות יותר מעשר אמות, שכן כתב אדה"ז בסי' שסב[150]: "כל היקף מחיצות שהפרוץ שבו מרובה על העומד אסור, וכאלו כולו פרוץ, אלא אם כן כל פרצה מהם פחותה מג' טפחים, אבל אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר (בין במחיצות של שתי בין במחיצות של ערב), **שכך היא הלכה למשה מסיני שלא יהיה הרוב פרוץ**, ולא שיהא צריך הרוב עומד, **ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות, אבל עד עשר ועד בכלל מותר מפני שהוא כפתח**".

וזה לגבי מחיצות עומדות ואין צורת הפתח עליהם, אבל אם עשה צורת הפתח, בזה נחלקו הראשונים אם מהני בכל אופן או לא.

לדעת **הרמב"ם**[151] לא מהני צורת הפתח בפרצות גדולות מעשר אמות. ומכל מקום אף לדעתו אינו מהני רק כאשר הפרוץ מרובה על העומד, אבל כאשר העומד מרובה על הפרוץ, או שצורת הפתח הוא ברוח הג', גם הוא מודה דמהני צורת הפתח, ואפילו בבקעה להתיר הטלטול בה.

---

[146] שם סי"א.
[147] שו"ת או"ח סי' מ אות ו'.
[148] סי' צה.
[149] שבת דף ו'.
[150] סי"ח.
[151] הל' שבת פט"ז הט"ז.

ולדעת **התוספות**[152] **והרשב"א**[153] מהני צורת הפתח אפילו בפרצה יותר מי' אמות. וכן פסק **השו"ע**[154] שהביא דעתם בסתם, ואח"כ הוסיף את דעת הרמב"ם בשמו.

**ואדה"ז**[155] כתב שהעיקר כדעת המקילים, ואעפ"כ טוב לחוש לדעת הרמב"ם. וסיים דמ"מ אף אם נחוש לדעת הרמב"ם, אף לדעתו, אם העומד מרובה על הפרוץ, או אם צורת הפתח עומדת ברוח הג', שפיר מהני, וכפי שביארנו לעיל.

וזלה"ק שם[156]: **"אם עשה צורת פתח אפילו לפרצה יתירה מעשר מותר מפני שאין כאן פרוץ כלל**, במה דברים אמורים בחצר ומבוי שיש בהם דיורים ומקיפים אותם לדירה ולא בשביל היתר טלטול בלבד, לכן מועיל בהם כשהיקף דירתם הוא על ידי צורת פתח מד' רוחות, **אבל בבקעה שבא לעשות בה היקף כדי להתיר לטלטל בתוכו אינו מועיל מדברי סופרים, כשכל הד' רוחות מוקפות על ידי צורת פתח בלבד**, אבל אם ההיקף הוא כתיקונו אלא **שיש בו פרצות יתירות על עשר מועיל בהן צורת פתח אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד"**. ע"כ.

היינו שגם בבקעה מהני אם ההיקף אינו רק ע"י צורת הפתח מד' רוחות, ואז גם אם יש פרצות יותר מי' אמות ג"כ מותר.

ואח"כ כתב **רבינו** דעה נוספת [והיא דעת **הרמב"ם**]: "ויש אומרים שאין צורת פתח מועיל לפרצה **יתירה מעשר**, **אפילו בחצר**, **אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ או ברוח שלישית של מבוי**, כמ"ש בסי' שס"ד, **אבל לפרצת עשר מועיל** צורת פתח אפילו פרוץ מרובה על העומד **ואפילו כל הד' רוחות** הן על ידי צורת פתח ואין בהן אלא עשר על עשר מותר, **אפילו בבקעה**.

ומסיים שם: **"וטוב לחוש לדבריהם אף על פי שהעיקר כסברא ראשונה"**. ע"כ.

היינו שטוב לחוש לדעה השניה שלא להתיר צורת הפתח בפרצה יתירה מעשר, בין בחצר בין בבקעה, אא"כ העומד מרובה על הפרוץ, או ברוח שלישית, או בפרצה שהיא עשר ומטה, ואז אפילו פרוץ מרובה על העומד ואפילו כל ד' רוחות.

ומובן שמש"כ בלשון "וטוב לחוש" **היינו שאין חיוב בדבר כלל**, והוא כלל בלשון הפוסקים, כפי שכתב אדה"ז בעצמו[157].

וכן יש להעיר שלא מצינו מגדולי הפוסקים שכתבו שיש לחוש בזה לדעת הרמב"ם, שלא כתבו כן השו"ע והרמ"א, והט"ז והמג"א, וכן הצ"צ לא כתב כן, וכן שאר הפוסקים[158], רק אדה"ז כתב כן כנ"ל, וגם זאת בלשון ש"טוב" בלבד ושאין שום חיוב בדבר כנ"ל. ודו"ק.

**כ.** וגם כ"ק אדמו"ר **הצמח צדק**[159], אחר שהאריך בביאור השיטות [וכתב שאנו קיימא לן דלא כרב, ומהני אפילו מארבעה רוחות], כתב דמהני לכו"ע צורת הפתח ברוח הג' והד'. ויתירה מכן, הוכיח דהיכא דמהני הוא נחשב למחיצה גמורה ועומד גמור, ע"ש.

וזלה"ק של כ"ק אדמו"ר **הצ"צ**[160] "היוצא מזה דצוה"פ חשוב עומד גמור בחצר ובמבוי להטוש"ע וכ"ש להתוספות והרשב"א **וכ"כ אאזמו"ר נ"ע סי' שס"ב סי"ט שאין כאן פרוץ כלל". עכ"ל.**

**היינו שכן הוא לדעת אדה"ז דצוה"פ נחשב לעומד גמור ואינו נחשב פרוץ אלא סתום, והכי קיי"ל להלכה.**

ועוד כתב[161] וזלה"ק "אך על ידי שיש צורת הפתח בכל הג' מחיצות יש לומר דמהני, כמו שכתב אאזמו"ר הגאון ז"ל בסי' שמ"ו סעיף י"ב". עכ"ל.

**לכן לדינא, ברור שאין צורך כלל להחמיר כשיטת הרמב"ם. וד"ל.**

**כא.** ולהעיר דבר חשוב, שבענין זה של צורת הפתח, וכן בענין הנ"ל של מפולש ומכוון זה נגד זה, לא הזכירו כלל הפוסקים, וכן אדה"ז והצ"צ, שום נטיה להחמיר ליראי שמים, ודלא כמש"כ בנוגע למחלוקת דס' רבוא. ורק שאדה"ז כתב שטוב להחמיר כדעת הרמב"ם כנ"ל בצורת הפתח, אך, כפי שביארנו לעיל, עדיין אין זה מעכב בענייננו, כנ"ל [ולהעיר, שכאשר הזכיר הצ"צ את דעת אדה"ז בזה, לא הזכיר את הכרעתו שטוב לחוש לדעת הרמב"ם]. וא"כ משמע שבענינים אלה, אין צורך להחמיר, ואדרבה יש מצוה בזה, וכנ"ל.

ובעיירות שלנו הרי העומד מרובה על הפרוץ, משום שהבתים עושים מחיצה מד' רוחות לכאורה, אלא שאפילו במקומות שיש בהם רק שתי מחיצות עומד מרובה מהבתים מב' צדדים בלבד, מ"מ אין צריך צורת הפתח אלא בצד הג' והד', ובזה מהני אף לדעת הרמב"ם.

**כב.** ועוד יש לציין דבר חשוב בענין הנ"ל, והוא אשר העירוב בכפר חב"ד בתחילת תיקונו היה עשוי רק ע"י צורת הפתח מארבע רוחות ורחבים יותר מעשר אמות, וא"כ לא היה מתאים לדעת הרמב"ם[162], ובכל זאת איחל **הרבי** "מזל טוב" עבור הקמת עירוב זה, במכתבו[163] משנת תשט"ז לרבו של כפר חב"ד הרה"ג **הרב ש"ז גרליק** ע"ה, וכתב שם **הרבי** שהיא "פעולה נוספת בענייני שמירת שבת" ועי"ז "יתקרב עוד יותר זמן גאולתינו בפועל".

ורק בשנת תשס"ט תיקנו את העירוב שם[164] באופן שיהיה מתאים גם לדעת הרמב"ם, ע"י גדר של י' טפחים למשך רוב היקפו של העירוב, ובכך העומד מרובה על הפרוץ, ובזה גם הרמב"ם מודה.

---

[152] עירובין ב, א ד"ה אילימא.
[153] הו' במגיד משנה שם.
[154] סי' שסב ס"י.
[155] שם סי"ט.
[156] שם.
[157] וזלה"ק בסי' רמו קו"א סק"ג: "**וטוב לחוש** כו'. אף שרמ"א בדרכי משה ובהגהות ביו"ד סי' קנ"א כתב יש להחמיר, אפשר שכוונתו ג"כ **שטוב להחמיר** כלשון הגהת אשר"י, **אבל אין חיוב בדבר** כמו רוב יש להחמיר שבדברי האחרונים שהוא חיוב גמור דוק ותשכח". ע"כ.
[158] ובמ"ב סי' שסב סקנ"ט כתב דנכון לחוש לדעת הרמב"ם. ע"ש. והיינו גם כן בלשון שאינה חיוב.
[159] או"ח סי' מ אות ז'. ובמילואים ח"ה סימן ו' [במהדורת תשע"ח - ח"ב סי' פד]. ועי' גם במילואים ח"ד סי' טו.
[160] שם.
[161] שו"ת או"ח סי' פד [במהדורת תשע"ח].
[162] על כך נודע לנו ממכתבו של רבו של כפר חב"ד הרה"ג הרב מ"ש אשכנזי ע"ה, משנת תשס"ט, אשר כתב שם כן להדיא שעד עתה היה העירוב עשוי ע"י צורת הפתח מארבע רוחות, והמרחק בין העמודים היה יותר מי' אמות, ולא היה מתאים לכל השיטות.
[163] אג"ק חי"ג עמ' שצו.
[164] שכן מכתבו הנ"ל של הרב אשכנזי הוא מאותה שנה.

**כג.** ולאחר כל הנ"ל, הנה חשוב לדעת שישנה מצוה לחזר אחר תיקון עירובין, וכמש"כ כתב **הטור**[165] וז"ל "מצוה לחזר בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבואות". וכתב **הבית יוסף**[166] שכ"כ **המרדכי**[167] ומקורו ממשמעות **הגמרא**[168] דמצוה לערב, וכתב דטעמא רבה איכא **דלא ליתו לידי איסורא** לאפוקי ולעיולי מבתים לחצרות, וכ"כ **בהג' מיימוניות**[169]. וגם רבם **המהר"ם מרוטנבורג** כתב כן בפסקיו[170]. וכן הוא **בהגה' אשר"י**[171]. וכ"כ **בשו"ת הרשב"ץ**[172].

וכן כתב **הריטב"א**[173] על הגמרא הנ"ל דמכאן שמעינן דלא מבעי ליה לצורבא מרבנן למידר במבוי וחצר שאינם מעורבים. ע"ש.

**והפרישה**[174] כתב על דברי הטור הנ"ל, שטעם הדבר משום **הוספה בעונג שבת**, וז"ל "דמ"ש כאן [הטור] 'מצוה לחזר', פירוש אותה מצוה שלצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו **וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג**, ומכל מקום אותה מצוה היא בשביל הנאתינו". ע"כ.

וכן כתב **בשו"ע**[175] וז"ל "**מצוה** לחזור אחר עירובי **חצרות**", וכן כתב[176] "**מצוה** לחזור אחר שיתופי **מבואות**". וכתב **הט"ז**[177] הטעם כדי **שלא יבואו לידי איסור טלטול**.

וכן כתב **אדמו"ר הזקן**[178] וז"ל "**מצוה לחזר אחרי עירובי חצירות כדי שלא יבואו לטלטל באיסור**", ע"כ. היינו שכדי להציל יהודים מלהיכשל באיסור טלטול יש לחזר אחר תיקוני עירוב בכל מקום שאפשר. ועוד כתב[179] וז"ל "מצוה לחזר אחרי שיתופי מבואות **כמו אחר עירובי חצרות**" ע"כ. היינו לומר שגם בזה הטעם כמו שם, שלא יבואו להיכשל באיסור טלטול.

וכן ציין **אדה"ז** בשולי הגליון[180] כמקור את **הגמרא בעירובין** הנ"ל, ואת **המרדכי וההגהות מיימוניות** הנ"ל, ע"ש.

וא"כ מצינו שרוב הפוסקים נקטו הטעם משום חשש מכשול באיסור טלטול. ואכן **מאוד מצוי להכשל באיסור הוצאה, וגם היראים נכשלים בזה, בשוגג**, כידוע ומפורסם, ובפרט בדורנו שנתרבו הדאגות ופיזור הנפש מחמת אורח החיים וכו' כידוע ומובן לכל. וראיתי מאמר יפה מאת הרב לוי קפלן שי', בו פירט היטב בטוב טעם, עשרות דוגמאות של תקלות במקומות שאין עירוב. והדבר שכיח ונפוץ.

וראה גם דברי **החתם סופר**[181], וז"ל "**שראוי ונכון לכל קהל עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם לתקן מבואותיהם בתיקונים צורת הפתח או שארי תיקונים כיוצא בו כדי שלא יכשלו רוב המון עם בהוצאה מרשות לרשות ביום שבת קדש**" עכ"ל. וכתב עוד[182] וז"ל "**וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזהרים**". היינו דגם נגע בו משום עונג שבת וצער בשבת, וכדברי הפרישה הנ"ל.

וכן נהג **האריז"ל** לסמוך על העירוב ולטלטל, וכפי שמעיד על זה **מהרח"ו**[183], וז"ל: "הנה ראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת הי' מוליך עמו הטלית והחומש מביתו לבית הכנסת, וגם הי' מוליכו לבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת ת"ו אותה הנודעת, **ולא הי' מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב**[184] שנעשה בשיתוף כל מבואות צפת ת"ו או אשר נעשה לבית הטבילה אם היו נעשין כהלכתן או לאו". ע"כ.

ובספר 'נימוקי אורח חיים'[185] כתב וז"ל: "הגם כי ראיתי בספר 'שערי רחמים', דיני ומנהגי הגר"א מווילנא ז"ל, כי מנהגו הי' שלא לישא כלל בשבת אפילו במקום שיש עירוב, אכן מנהגינו ומנהג אבותינו ורבותינו הקדושים **לדקדק לישא** במקום שיש עירוב, וכדברי רבינו האריז"ל והתשב"ץ ז"ל, **כדי לחזק אמתיות דברי רבותינו וחז"ל שהתקינו עירובין, ושלא להיות ח"ו בחשש בכלל מי שאינו מודה בעירוב, ויסודו משלמה המלך שאמרו חז"ל בשעה שתיקן עירובין וכו' יצתה בת קול אם חכם בני ישמח לבי גם אני**". ע"כ.

וחזינן שפיר שתיקון העירוב בכל מקום אפשרי היא **מצוה גדולה**, שבנוסף לטעם העיקרי של הצלה ממכשול איסור המצוי, **יש בו גם הוספה במצוות עונג שבת**, ומניעה מצער רב בשבת, וכידוע דאסור להצטער בשבת[186]. וכן הביא **הרבי ב'לקוטי שיחות'**[187] טעם זה כאחד הטעמים להא דיש מצוה לחזר אחר עירובי חצירות ומבואות, ואף הסיק מזה **דיש מצוה להימצא בתוך תחום העיר, כדי שיוכל לטייל בכל העיר ולהביא מה שצריך בכל העיר, שיש בזה משום עונג**, ע"ש. והרבי ציין לדבריו[188].

ויש בזה גם משום **כבוד השבת**, כפי שהביא **הפרמ"ג**[189] וז"ל "ומשום **מצות כבוד שבת** שלא יהיו ידיו אסורות מלהוציא ולהכניס התירו בין השמשות" ע"כ. [ועיין **בטור ובשו"ע אדה"ז** ריש סי' רמב בענין חשיבות מצות כבוד ועונג שבת. ופשוט ואכ"מ].

ובשו"ת **התשב"ץ**[190] כתב **שיש להיזדרז** לתקן העירוב גם במקום של ת"ח וכדברי הגמ' הנ"ל, **וכל הזריז הרי זה משובח**, וז"ל "אם יש חשש עבירה בתקוני מבואו' לת"ח. ח"ו. **אבל הזריז בזה ה"ז**

---

[165] ריש סימן שצה.
[166] שם.
[167] עירובין סי' תקטו.
[168] עירובין סח, א. דתמהו שם על רבה ואביי שגרו באותו מבוי איך אפשר דבמבוי שיש בו שני ת"ח גדולים אין בו עירוב. ומשמע מכאן דמצוה לכתחילה לעשות עירוב בכל אופן. ע"ש. וכ"כ המרדכי שם. ע"ש.
[169] הל' עירובין פ"א אות א'.
[170] פסקי עירובין סי' קנג.
[171] עירובין פ"ו סי' י"א.
[172] ח"ב סי' לז.
[173] עירובין שם ד"ה מבואה.
[174] שם אות א'.
[175] סי' שסו סי"ג.
[176] בסי' שצה.
[177] שם סק"א.
[178] בסוף סי' שסו סי"ח.
[179] סי' שצה.
[180] בסי' שסו שם. ובסי' שצה ציין רק לגמ' דעירובין. ע"ש.
[181] ח"א סימן צט.
[182] שם.
[183] שער הכוונת, ענין רחיצה, ד"ה ענין העירוב.
[184] "פשוט דהכוונה בעל כרחך על צורת הפתח (שזהו קורין ג"כ עירוב)" ('נימוקי אורח חיים' דלקמן בפנים).
[185] עמ' רל.
[186] כמבואר בסי' רפח בכללותו, ועיין שם בדברי הרמ"א ס"ב ובט"ז סק"ב.
[187] חי"א בשלח ג' אות ב'. ע"ש.
[188] אגרות קודש ח"ט עמ' מג ועמ' קסה.
[189] סי' רס א"א סק"ג.
[190] .ח"ב סי' לז.

**משובח, אדרבה הם תמהים בגמרא על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן** . . ונראה מכאן שאלמלא טרדת הגרסא **דרך ת"ח הוא לתקן, ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו. וזכות גדולה היא למתקן**, ובפ"ב דביצה (ט"ז ע"ב) . . במאן דאורי לאיסורא . . **דמתקלקלי בה רבים ובאים לטלטל בלא עירוב**". עכ"ל. **והרבי** ציין לדבריו[191].

**כד.** ואי אפשר לפסוח על דבריהם החריפים של **הרא"ש והאבני נזר** שכתבו על מי שמנע תיקון העירוב בעירו.

וזה לשון **הרא"ש בתשובתו**[192]: "על שלא רצה לשוב מאולתו מענין העירוב. אתה רבי יעקב ברבי משה דבאלינסיא, כבר כתבתי לך על ענין העירוב, **שנהגו בכל גליות ישראל להתיר מבואותיהם המפולשין בין הכותים בצורת פתח, ואתה אסרת אותו לקהל פרירש**. וכתבת לי ראיותיך, ואני הודעתיך שאין בהם ממש. **והזהרתיך שתחזור בך, ותאמר לקהל שיתקנו מבואותיהם כאשר הורגלו עפ"י גדוליהם, והנה הוגד לי שאתה עומד במרדך, ואתה מכשיל את הרבים בחלול שבת. לכן אני גוזר עליך, אחר שינתן לך כתב זה בעדים, שתתקן המבואות המפולשין לרשות הרבים, של כותים, בצורת פתח, תוך שבועיים אחר שתראה כתב זה; ואם לא תתקן המבואות כאשר כתבתי, אני מנדה אותך. ואם היית בימי הסנהדרין היו ממיתין אותך, כי אתה בא לעקור תלמוד שסידר רב אשי, ולחלוק על כל הגדולים** שהיו עד היום הזה, אותם שמתו ז"ל, ואת אשר המה חיים עד הנה. לכן חזור בך ואל תטוש תורת משה רבינו ע"ה. נאם אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל". ע"כ.

ועוד שם וז"ל: "שלומך יהי נצח, החכם רבי יעקב ס"ט בר יצחק ט"ע. הכתב ששלחתי לאותו חסר מוח, ואתה ואחר תנוס לו, **ואם לא יחזור בו אני מתרה בך ואת כל הקהל שינהגו בו נידוי**, באותו המשוגע יעקב בר משה, **וירחיקוהו ויבדילוהו מעדת ישראל. כל דבר זה צריך חיזוק, שלא יבא כל שוטה חסר דעת לבטל תורת מרע"ה. ואם יעמוד במרדו, ולא ינהוג דין מנודה בעצמו, אני גוזר עליו במצות אדונינו המלך יר"ה, שיתן אלף זוז למושל העיר. ואני** גוזר עליך, רבי יעקב, שתמסור כתבי זה למושל העיר, שיגבה ממנו קנס הנזכר. ואם כל זה לא יועיל, גוזרני עליך שתודיעני הכל. **ומצוה לנדותו בכל הקהלות ספרד, וגם ידונו אותו למות בדין זקן ממרה; כי אנו חייבין למסור נפשותינו על תורת האלהים, ולבער עושה הרעה מקרבינו.** ואתה שלום וכל אשר לך שלום, כנפש דורש שלומך וטובתך, אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל". עכ"ל.

[ולהעיר **שהרבי** ציין לדברי הרא"ש (כלל כא) בתוך המראה מקומות שציין אליהם בענין מצוה לתקן עירובין].

וכן בשו"ת בית אפרים הביא דברי הרא"ש והזהיר מאוד שלא להחמיר בזה, וז"ל: "ולכן **נלענ"ד שאין להחמיר בזה** להטעין דלתות ובפרט שהוא דבר שא"א לעשותו אם לא מטעם המלך וגדוליו והמחמיר יחמיר לעצמו אבל לא להורות לאחרים . . והרא"ש בתשובה כלל כ"א סימן ט' **התמרמר מאוד** על אחד שרצה לאסור לתקן מבואות המפולשין לבין העכו"ם בצורת הפתח וכתב **שהוא מכשול הרבים בחילול שבת והחמי' עליו מאד למשדי ביה גודא רבא** ע"ש. ונראה שהענין היה בעיר המוקפת חומה שמותר לטלטל בכולה אלא שצריך סילוק דיורין במקום שהוא מפולש לרחוב העכו"ם. ולזה כתב הרא"ש שתקנתו על ידי צורת הפתח . . **ואעפ"כ הרא"ש מדעתו דעת תורה ודעת נוטה ויגזור אומר ויקם לעשות תיקון צורת הפתח, וצווח ככרוכיא שלא להכשיל את הרבים בביטול תיקון זה, ואם כן בנ"ד דבר ברור הוא שחלילה לבטל התיקון, והרוצה לסמוך יבא ויסמוך על רבים מגדולי עולם אשר מפיהם אנו חיים, ומכ"ש בצירוף התירים אשר כתבנו**". עכ"ל.

**ובשו"ת בית אב**[193] הביא דברי הרא"ש וכתב עליהם, וז"ל: "ואיך שיהיה הרי ר' יעקב ב"ר משה דאסר לקהל פרירש לתקן מבואותיהן המפולשין לרה"ר של כותים בצוה"פ, **הנה מצאנו לו חבר העומד בשיטתו** הוא מהר"ח או"ז ואפשר דגם ר"ח ורב האי גאון ז"ל ועוד מהראשונים דס"ל דצוה"פ אינה מחיצה גמורה מה"ת יעמדו לימינו, **ואולם לאשר ר' יעקב ב"ר משה עמד על דעתו אסר למעשה לקהל פרירי"ש הנה הרא"ש ז"ל שפך עליו כה חצי זעמו, נדהו ודנו כזקן ממרא, ולא הניחו להחמיר במקום שיש מכשול לרבים בחילול שבת דבכה"ג לכו"ע אסור להחמיר**". ע"כ. והיינו שאע"פ שהיה לו סמך בדברי הראשונים, מ"מ כיון שכן נהוג להלכה כדי להציל בני ישראל ממכשול, והוא עמד בדעתו לאסור, לכן התרעם עליו הרא"ש.

ועוד כתב, וז"ל "**וכ"ש הוא דאין לנו להחמיר ח"ו שלא לתקן עירובין מצד יראת שמים בסברות בדויות וכוזבות**, לומר דזה יגרום זילותא לקדושת שבת, ושמא יטלטלו דברים המוקצים וכדומה. ונאמנים דברי התשב"ץ שאמר כי אם אינו הדיוט הנה מינות נזרקה בו **כי הוא חולק על התלמוד והפוסקים המתירים סתמא ולא חשו להני סברות בדויות**". עכ"ל.

וגם **האבני נזר**[194] התבטא בחריפות בענין זה, וז"ל: "**המתעקש בזה ומונע מלהעמיד עירובין הוא מחטיא את הרבים ועתיד ליתן את הדין**". ע"כ.

**כה.** והנה, לאור ריבוי הראשונים והפוסקים הסוברים להקל, ולאור התפשטות המנהג בכל מקום להחזיק שאין לנו רשות הרבים, מובן היטב מה שכתבו פוסקים רבים, החל מנו"כ השו"ע, **שמי שרוצה להחמיר יחמיר רק לעצמו וכמובן שאין למחות במקילין**. כ"כ **הט"ז**[195], **ואדה"ז**[196], **והצ"צ**[197], **והבית מאיר**[198], **והמ"ב**[199].

**והערוך השולחן**[200] אף כתב שהמנהג נתפשט כל כך בעם ישראל דהוה **כבת קול שיצאה ואמרה שכן הלכה**, וז"ל: "מה מועיל האריכות **אחרי שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם** ורק על סמך היתר זה, **וכאלו בת קול יצא הלכה כשיטה זו**, ואם באנו לעכב, לא לבד שלא יצייתו, אלא נראה כמשתגעים, **שדבר זה נתפשט בכל ישראל ובפוסקים דהאידנא**

---

[191] אג"ק שם.
[192] כלל כא סי' ח.
[193] תנינא סי' א.
[194] או"ח סי' רסו אות ד'.
[195] סי' שמה סק"ו.
[196] שם סק"א.
[197] ספ"ה שם.
[198] הובא בביה"ל סי' שסד ס"ב ד"ה ואחר.
[199] סי' שמה סכ"ג. ובביה"ל שם ד"ה שאין ששים רבוא. וסי' שסד סק"ח וביה"ל שם ד"ה ואחר.
[200] סי' שמה סי"ח.

**אין לנו רשות הרבים**, רק בערים ספורות והגדולות בעולם, כמו ערי מלוכה, שיש בהם ס' רבוא, אבל לא בערים שלנו". עכ"ל.

וכך נהגו בכל מקום להקים עירובין, וכפי שהעיד **בשו"ת יהודה יעלה**[201].

וכן כתב **בשו"ת שבט הלוי**[202] שעל סמך כל הנ"ל, היינו דבעינן דוקא ס' רבוא כדי שיהיה רה"ר, **נהגו כל רבותינו, באה"ק ובחו"ל, לעשות תיקון עירובין וראו בזה תיקון גדול לזיכוי הרבים**, ע"ש.

וידוע שמנהג ישראל תורה היא, וגם אם מנהג מסויים נראה שאינו תואם את הש"ס ורוב הדעות, מ"מ מקיימין אותו אם יש לו שורש ועיקר בדברי פוסקים. וכידוע מה שכתב **הרמ"א בתשובה**[203] בשם **המהרי"ק**[204] על חשיבות המנהג ושאין לבטל מנהג קיים, והביאו **המג"א**[205] וז"ל "כתב רמ"א בתשובה בשם מהרי"ק **דאם נמצא המנהג באיזה פוסק אין לבטלו**, ואפילו בשעת הדחק אין לשנות מנהג, כדאמרינן בבני בישן[206]. ואפי' יש במנהג **צד איסור** אין לבטלו, כמ"ש **מהרי"ק** שורש ט', ואפילו במנהג מקום אחד אמרינן שמבטל הלכה, מיהו אם נשתנה הענין מאשר היה בזמן הראשונים רשאים לשנות המנהג לפי הזמן עכ"ל [של הרמ"א בתשובה]. **ומהרא"ש** [מה"ר אייזיק שטיין] **בביאורי סמ"ג**[207] כתב הא דאמרינן[208] **מנהג עוקר הלכה היינו אפי' רוב דיעות ס"ל אסור והתלמוד מסייע להו** והמנהג הבנוי על פי הפסיקתא או ספרים חיצונים **אמרינן מנהג עוקר הלכה דודאי כך קבלו אבותינו איש מפי איש** עכ"ל [של מהרא"ש]. [וממשיך המג"א] **ודוקא מנהג שנתיסד ע"פ ותיקין** כמ"ש **המרדכי**, אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת". עכ"ל המג"א.

ופשוט דהוא ק"ו בן בנו של ק"ו כאשר מדובר במנהג המיוסד על עשרות ראשונים, וכדברי הט"ז ומג"א ואדה"ז הנ"ל, שרוב הפוסקים פסקו כרש"י.

[ולהעיר שכיום, שנתגלו או נתפרסמו יותר ריבוי ספרי ראשונים שלא היו במצוי בזמנים קדומים, אנו יודעים ברור כשמש שמקצת פוסקים אחרונים שכתבו שהרוב סובר כשיטת הרמב"ם או שעכ"פ הם שוה בשוה, או בערך שוה כגון מערכה מול מערכה (וכפי שהסיק בעל המ"ב בביה"ל), הרי לא ידעו את המציאות האמיתית שרוב הראשונים סוברים כרש"י. וכן העירו פוסקי הדורות האחרונים, וכן היא כוונת **הרבי**[209] בציונו **לשו"ת בית אב**[210] ובכותבו שמנה שם שלושים פוסקים הסוברים כדעת רש"י].

**כו**. ויתרה מכן, נפסק להלכה **בשו"ע חו"מ**[211] "בני מבוי **כופין** זה את זה לעשות לחי וקורה". היינו דכופין לעשות עירוב כיון שהוא דבר המאפשר שימוש בסיסי בחצרות ובמבואת, היינו טלטול והוצאה. וכן היא הסכמת כל הפוסקים שם. ע"ש. וכתב **הרמ"א** שם[212] שגם בשאר מצוות שהם תיקון הרבים, כופין את כולם לעשות ולתת ממון עבור זה, אע"פ שיש יחידים שאינם צריכים דבר זה [כגון מקוה ובית חתנות, ע"ש], מ"מ כיון שהוא תיקון הכלל עבור הקהל, כופין את כל הקהל לעשות, ע"ש.

והסמ"ע[213] כתב שכל דבר **שכל ישראל צריכין אותו**, כגון בית חתנות או מקוה, **אף אם אירע שיחיד אינו צריך לו** מחמת זקנה או **איזה טעם**, אפילו הכי צריך ליתן, ע"כ. ומש"כ "איזה טעם" משמע מכל טעם שיהיה, אפילו מצד ההלכה.

וכ"כ **מהר"י מינץ**[214] **[והובא בפת"ש**[215]] דאם הוא צורך רוב הקהל עושים, ואם רוב הקהל אין צריך אין מסייעים, ואפשר דאף היחיד יכול לכוף הרבים בזה. ע"ש. וכ"כ **בשו"ת משנה הלכות**[216] ע"פ דבריו. ע"ש.

וכ"כ **בערוך השלחן**[217] וז"ל "בני מבוי כופין זא"ז **ואפילו המיעוט כופין את המרובין** לעשות לחי או קורה להתיר לטלטל בשבת", עכ"ל, והיינו שאף אלו הנוקטים כשיטת המחמירים שאין צריך ס' ריבוא ורה"ר דידן הוי רה"ר גמור, מ"מ כיון שנפסק שבדבר מצוה צריך ליתן אף מי שאינו צריך, ועשיית עירוב היא מצוה [כמבואר בעירובין סח, א], ה"ה בזה **שכופין אותו ליתן**. ועוד כתב **שלא יוכל לומר קים לי** כהפוסקים האוסרים לעשות עירוב [ומשום האיסור אינו רוצה להיות שותף גם בממון בעשייתו, משא"כ בשאר מצוות כגון מקוה וכדומה שבזה הוא רק שאינו צריך אך אינו טוען שיש כאן איסור], כיון שכבר נתפשט המנהג כדעת הרמ"א להתיר, לכן אין שום אדם יכול לעכב השתתפותו ולומר קים לי[218], ע"כ, ע"ש.

**כז. ולסיכום**, הנה, נמצינו למדים שבזמנינו אין לנו רה"ר גמורה מג' טעמים: א) לא עוברים ששים רבוא ברחוב אחד. ואף אם תמצא מקומות שעוברים, עדיין ישנם ב' טעמים נוספים. ב) יש לעיירות גדולות עומד מרובה על הפרוץ ממחיצות הבתים שמהפך את כל העיר לרה"י מן התורה ג) אין הרחובות ישרים ומכוונים זה כנגד זה, ואינן מפולשים לרה"ר גמורה, וא"כ אין זה רה"ר.

ולכן, אף לדעת המחמירים בענין ס"ר, יש להתיר בשופי משום שאר הטעמים, ובפרט שיש לנו להסתמך על דעת גדולי העולם בענין הס"ר, והם **כשלושים ראשונים** שפסקו שאין לנו רה"ר בזמן הזה, **ומרן הב"י, והרמ"א, והט"ז והמג"א, ואדה"ז והצ"צ, והרבי**, ועוד עשרות רבות של פוסקים[219] שפסקו להתיר בשופי תיקון עירובין בימינו

---

[201] ח"א סי' נד.
[202] חלק ח סימן צז אות ט'.
[203] סי' יט.
[204] שורש קמד.
[205] בהלכות פורים סי' תרצ סקכ"ב.
[206] פסחים נ, ב.
[207] עשין פט. קעג, ב.
[208] ירושלמי בבא מציעא ריש פ"ז.
[209] אגרות קודש ח"ט עמ' מג ועמ' קסה.
[210] תניינא סי' ה.
[211] סי' קסב ס"א.
[212] סי' קסג סוף סע' ג.
[213] שם סקל"ב.
[214] סי' ז.
[215] שם סקכ"ג.
[216] חט"ו סי' קלו, וסי' קלט [שם ציין למהר"י מינץ בסי' ט', והיא טעות וצ"ל סי' ז'].
[217] חו"מ סי' קסב ס"א.
[218] ועוד, שגם הקהל יוכלו לטעון קים לן כהמקילים, והדין הוא שמי שיש לו חשבון ותביעות עם הקהל יפרע קודם חובו ואח"כ יתבע אותם בבי"ד, וא"כ הקהל הרי הם כמוחזקים. כן הביא הפת"ש סי' שם סי' קסג סקי"ט בשם שו"ת שב יעקב (חו"מ סיוף סי' ד) בענין אחר, אך מובן שהיא סברא כללית והיא נכונה גם בנידו"ד. ע"ש.
[219] עיין בספר תולדות שמואל ח"ג מצוה לב סי' פו שהביא ששים שיטות המקילין בזה.

ולכן, **להלכה ולמעשה, נראה היטב שיש להתיר בשופי תיקון עירובין בערים גדולות, ובתנאי שיעשו אותו אנשים מומחים ויראי שמים, ויפקחו עליו היטב בכל ערב שבת,** שלא תבוא תקלה על ידם ח"ו, ובע"ה רק זיכוי הרבים יהיה תלוי בהם.

ועוד יש לציין, שמכיון שישנם ג' טעמים להתיר כנ"ל, ולא מצינו בדברי אדה"ז והצ"צ שהירא שמים יחמיר אלא בענין הס' רבוא[220], אבל בשאר הטעמים לא כתבו כן, א"כ משמע שמצד טעמים אלו אין צורך כלל להחמיר אפילו לירא שמים, אלא אדרבה יש מצוה לתקן עירוב ולסמוך עליו, כמבואר לעיל, וא"כ בכל מקום שיש בו עירוב מהודר, **יוכלו לטלטל לכתחילה ללא כל חשש**, ובזה יוסיפו במצוות עונג שבת, ששכרו ידוע בדברי הנביא "אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ, והאכלתיך נחלת יעקב אביך, כי פי ה' דבר".

ויש להאריך עוד רבות בכל פרט ופרט שכתבנו לעיל, ומ"מ נסתפק בדברים אלו לעת עתה, ואת אשר נראה לענ"ד כתבתי, וכדרכה של תורה, שלא ניתנה אלא לעשות שלום בעולם, ויהי רצון שיהיו הדברים יוצאים מהלב ונכנסים ללב, ובע"ה שנזכה להרבות בזיכוי הרבים והגדלת תורתו ית' בכלל, ותורתם של רבותינו נשיאנו בפרט.

[הבהרה: לא התייחסנו באריכות הדרושה לריבוי מכתבים ומענות קודש של הרבי, מכיון שהענין נידון רבות ודשו בו רבים באריכות רבה ע"י ריבוי מרבני אנ"ש, שטרחו לבאר ולהבהיר את דעתו הק' של הרבי, ולכן אמרנו שלא להיכנס לזה, כיון שאחרי כל מה שנכתב בזה הרי ברור לענ"ד שדעתו הק' של הרבי היא לעודד הקמת עירובין בערים גדולות[221], ובתנאי שייעשה ע"י מומחים ושישגיחו בהקפדה על כשרותו מידי שבוע. לכן הסתפקנו בעיקר בגופה של סוגיא בדברי הפוסקים הראשונים והאחרונים, ובפרט בדברי אדה"ז והצ"צ, שמפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים, ובוודאי שגם דעת הרבי, דעת תורה, מבוססת על דבריהם. וד"ל].

**מיכאל שלמה אבישיד**

---

[220] ומש"כ הצ"צ בחידושים עירובין ס"פ ה', שירא שמים יחמיר לעצמו בצורת הפתח, הרי המעיין שם יראה שזה מצד ספק, ועוד שזה רק במכוון זה כנגד זה, ועוד שזה מכיון שנוטה לחוש לדעת המחמירים בס' רבוא. ועוד שבשו"ת בסי' מ' שדן באריכות בהיתר צורת הפתח אליבא דחכמים, ופוסק כמותם להלכה, שם לא הזכיר כלל וכלל ענין הירא שמים יחמיר לעצמו.

[221] והרי סברא פשוטה היא, כיון שיש מענות בהם עודד הרבי בפירוש עשיית עירובין בערים גדולות לענין רה"ר], ולאידך ישנם מענות בהם הורה הרבי להחמיר שלא לתקן או עכ"פ שלא לעשות זאת בפרסום. ואם נבוא לסדר ולכלכל בין המענות שלא יהיו סותרות, פשיטא דמסתבר לומר שבאופן כללי שיטתו של הרבי היא לעודד ולהתיר תיקון עירובין, אך במצבים מסויימים, בהם המציאות והנסיבות במקום היו מורכבות מכמה פרטים המקשים על כשרותו של העירוב, בהם דוקא הוא שהביע דעתו להחמיר, אבל בהעדר אותם סיבות הרי שדעתו להתיר בתנאי שיהיה מפוקח בקפידה על ידי רבנים הבקיאים בעניינים אלו. ואינו מסתבר כלל לומר להיפך, ששיטתו הכללית היא להחמיר, ובמצבים מסויימים ונסיבות מיוחדות התיר, זה אינו מסתבר כלל, ודבר הפשוט הוא, וכל המעיין ימצא כן פשוט, וד"ל. עיין היטב באג"ק ח"ט עמ' מא-מג. שם עמ' קסה. שם עמ' ש. חי"ג עמ' שצו (כפר חב"ד). חט"ז עמ' שז. חכ"ב עמ' רסה. לקו"ש חכ"א עמ' 384. צדיק למלך ח"ז עמ' 226. נלקטו ב'שלחן מנחם' ח"ב עמ' קפג ואילך.